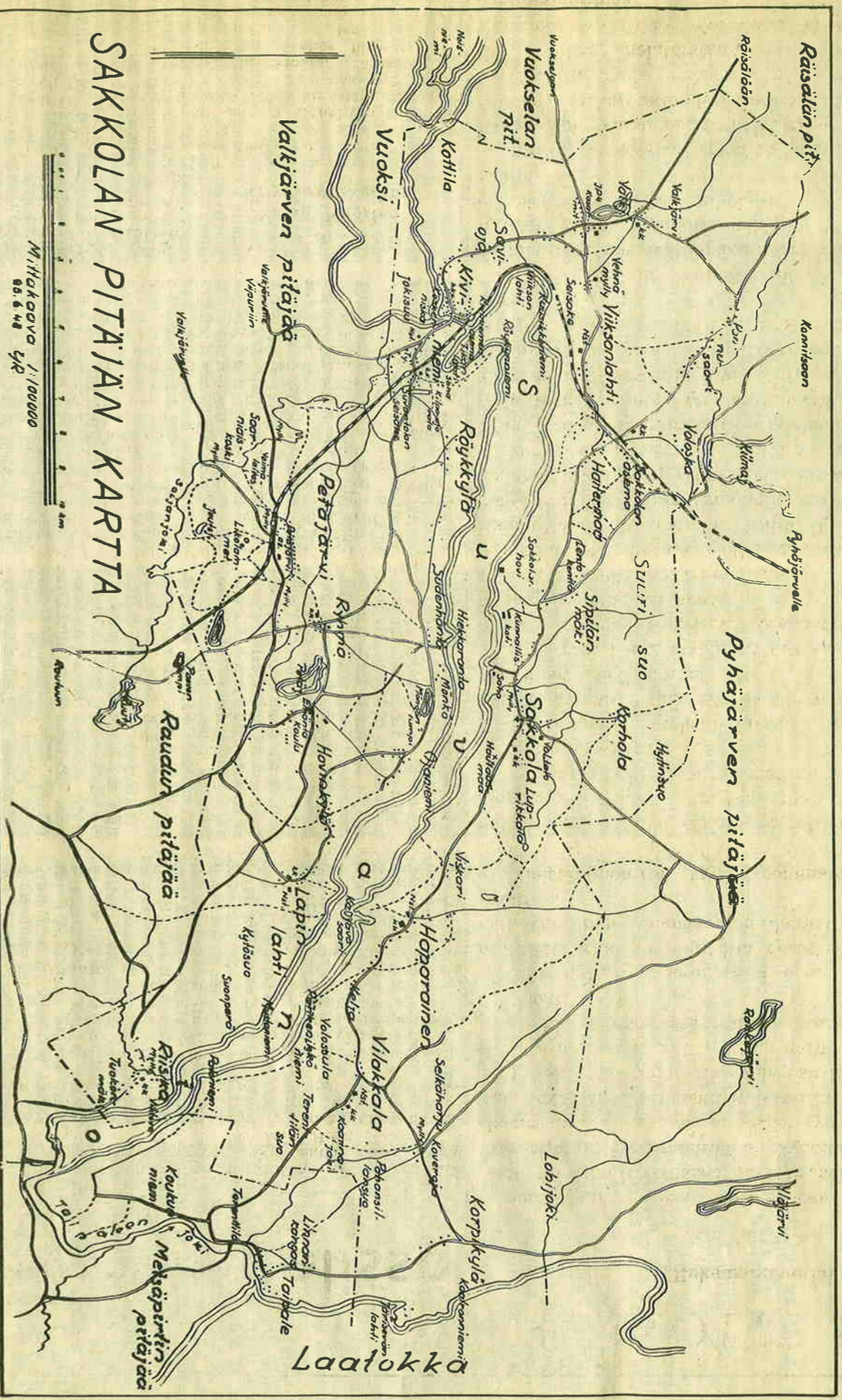
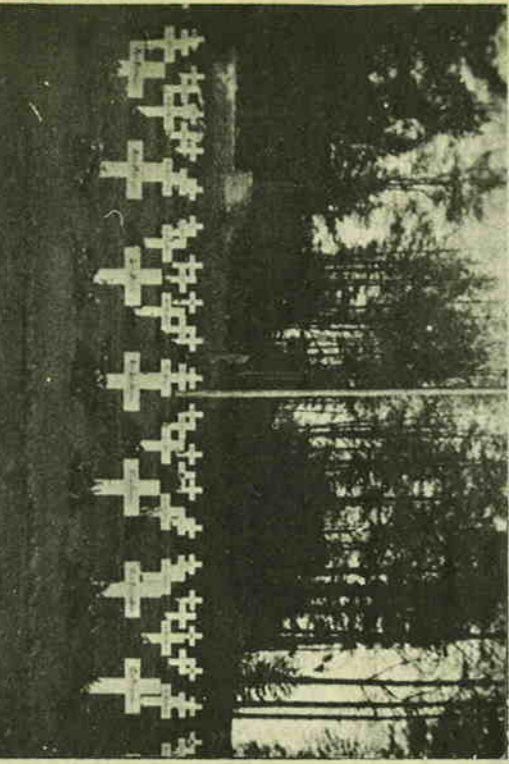
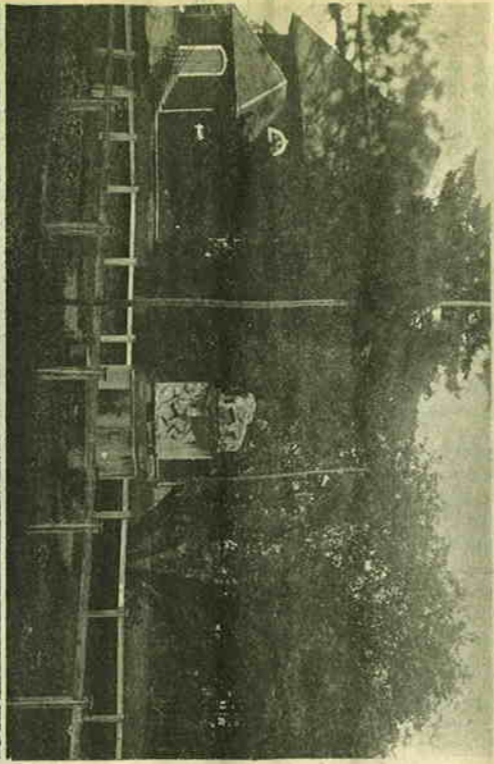

Pitäjä pitäjiltä

SAKKOLA

UUNO PULAKKA: Sellaisena Sakkola jätettiin

Sakkolan sankarihandausta ja vapausodassa kaatuneiden muistomerkki. Alemmassa kuvassa jätkosodan sankarivainajien ristiveija

Sakkolan historiaa on monia yhteisiä piirteitä mutten rajamaakunnan pitäjien kanssa, mutta myös selviä erityisuuksia löytyy. Yhtäältä on ainakin silinä, että Sakkola varhaisemman historian alka joutui lukuisat kerrat olemaan muiden räjäpitiäjien tavoin kahden silloisen suurvallan, Ruotsin ja Venäjän vuosisatoja kestäneiden riitujen näyttämönä. Tuulipa silloin hyökkäjäidästä tai lännestä, yhteentoista pahtui melkein aina Kannaksen alueella. Näitten häiriöitten takia elämä oli erittäin epävarmaa ja rauhallinen kehitys häiriytyi. Koska raja-alueet olivat kaukana niin Moskovaista kuin Tukholmastaikin, eivät kulloisetkin vallanpitäjät tunteet kiinnostusta alueiden enenkehittämistä kohtaan.

Erittäin tuhoisaksi Sakkolan kohdalla muodostui ns lahjoitusmaakausi. Puuttumatta tässä Ruotsin vallan aikaisen läänitysten tuomiin väestöä koskeviin haitevaikiöihin, on kuitenkin todettava, että 1700-luvun alkupuolella annettu asetus, jolla tiloilla olevat ihmiset luettiin kuuluvaksi maan ja tavaran tavoin lahjoitusmaanomistajan omaisuudeksi, oli ratkaiseva syy mm Sakkolan erittäin vaikeaan taloudelliseen ja henkiseen alaspääntöön.

Kiinteää asutusta Sakkolassa tiedetään olleen jo ainakin 1200-luvulla, mutta hautalöydöt kertovat elämästä siellä jo paljon aikaisemmin. Ovatko nämä varhaisemat eläjätkin olleet Vuoksen varsia kalastajia kalastajia tai metsästäjiä, sitä ei löytyjen perusteella pystytä pätevästi selvittämään.

Varsinainen nousukausi Sakkolan pitäjän kohdalla alkoi vasta sitten, kun 1800-luvun lopulla lahjoitusmaat ostettiin valtiolle ja talonpojat itsenäistivät. Tällöin oli muun Suomen saama taloudellinen etumatka kurottava umpeen. Alkoi nopeasti toimintaa johtamaan perustettiin maakunnallisia neuvontajärjestöjä, joiden työ tuotti nopeasti tuloksia. Pitäjätasolla perustettiin monimuotoista taloudellista toimintaa edistäviä yhteisjärjestöjä, jotka saivat aulisvoimat eivät riittäneet asiloita ratkaisuun. Kauan toimintamahdollisuuksia vaillo olleet henkiset voimavarat vapautuivat myös, ja tuloksena oli rikas henkinen ja hengellinen toiminta, johon koko kansa osallistui, nuoriso vartu-neeman väestön ohella. Silloin taajuttin, että vain laaja taloudellisesti johdettu henkinen toiminta luovat tulevaisuudessa pohjan pitäjälle ja koko maakunnan voimakkaalle kehitykselle ja eteenpäinmenolle.

Taloudellista toimintaa erikoisesti tarkasteltaessa on todettava, että Sakkolan ja muiden läänipiitäjien nopealle kehitykselle oli ratkaisevan tärkeä tuotteiden rajaton menekki. Melkein esteetön silloisen miltjoonakaupungin Pietarin kanssa antoi jänes raittoman määrän mahdollisuuksia kehittää tarjosi myös monenmuotoisia ansiomahdollisuuksia, ja suomalainen työvoima oli erittäin haluttua. Lienee kuitenkin jonkin verran liioiteltua sanomassa, että mies, joka Sakkolassa ei saanut edes halkopinoa kassaan, oli Pietarin mentävään heti kohta rakennuksella mestarina. Ainoa tuotantosuunta, jota Venäjän kauppa pakotettiin jontin verran rajoittia oli viljanhuolto, koskapa viljaa saatiin Venäjältä päin halvalla, ja näin ollen viljakauppa jäi selvästi karjatalous tuotteiden ylempään varjoon. Hehää tosin vietin jonkin verran, mutta sen osuus komalstvennistä ei ole tiedossani.

Hyvin alkanut ja tulokselliseksi todettu tuotantotoiminta keskeytyi kuitenkin, kun Pietarin markkinointitalue sulkenutu. Tällöin olttiin kokonaan uusien kysymysten edessä, miten nyt sitten eteenpäin. Tässä tuli karjalaisen luonteen jousitavuus selvästi esille: verrattain lyhyessä ajassa Sakkola siirtyi omavaraiseksi, myös viljan suhteen. Työtä antavaa te-

SAKKOLIAA kylää kylältä

Kirkonkylä, Sipilämmäki ja Karhola

Sakkolan pitäjän keskivaiheilla Suvantojärven pohjoisrannalla sijaitsti alueeltaan laaja Kirkonkylä. Pohjoisessa se ulottui Pyhäjärven pitäjän rajaan, idässä Haparviesien kylään, etelässä n. 8 km pitkälti Suvannon rantaa ja lännessä Hattermanon kylään.

Kirkonkylä muodostui useasta kyläkunnasta. Kirkonmäki, sen ympärillä Luuprikkala, Alamäki ja Sipilämmäki. Sijaintinsa puolesta myöskin Karholan kylä sulautui Kirkonkylään ja kuului samaan koulupiiriin.

Kirkonmäki sijaitti kyläalueen keskipaikkeilla. Maasto nousi Suvannon rannasta useita kymmeniä metrejä. Varsinaisen kirkonmäen erotti itä- ja pohjoispuolella Luuprikkalasta ja Karholaista korkeat harjanteet ja syvät notkot. Näistä mainittakoon Kapakkaharju, joka korkeana terrävänä harjuna jyrkkine puistoirinteineen kienurteihin kirkonmäeltä alkaen parin kilometrin pituisena, päättiven Karholaan. Harju oli samalla Luuprikkalaan ja Karholan rajana. Harjulla oli erittäin kaunis puistoite. Lisäksi oli Heikkurisen notkot, Kurmenmäet, Patamäki ja etelämpänä Hikkapellon pengert (ent. Suvannon rantapenger). Vihurimäki, Hiekkalampi ym. Pitäjän valtakuntaan kuului kirkonkylään halki Kiviniemestä Metsäpiirittin. Kirkonmäen kohdalla sitä haarautui maantie Pyhäjärvelle. Tiensäa-rasta naapuripiitäjän Saapurun kylään oli matkaa vain viisi kilometriä.

Kirkonmäen seutu oli kasvullisuudeltaan rehevää. Sen järveä puistiot olivat enimmäkseen mäntyvaltaisia. Jokaisen sakkolalaisen makuutissa ovat ne ikivanhat, taseläiväiset, paksukaarnaiset kirkonmäen suuret mämyt ja jättiäiskuuksi.

Kirkonmäellä hongikkojen alla sijaitti kaksi kalmistoa, joista vanhempi oli perustettu v. 1616. Samoin alkoiin en hautausmaalle kekkelle rakennettiin myös ensimmäinen pitäjän luterilainen kirkko. Näihin hautausmaihin ei oltu enää viimeisten sukupolvien aikana haudattu mutta sammaltoituneiden kiviattojen ympäröimien hongikkojen alla olevat sukujen hautakivet ja malmiristit olivat arvokkaana

muistona memmelitä vuosisadoilla. Uudempi ja viimeksi käytössä oleva hautausmaa sijaitti Kirkonmäellä n. kilometrin päässä mäntykaalla Metsäpiirittin johtavan maantien vieressä. Vanhimpaan hautausmaahan kirkon viereen oli haudattu kaksikymmentä vapausodan sankarivainajaa. Helle pestyen upean muistomerkin viereen oli haudattu myös useimmat talvi- ja jätkosodassa kaatuneista noin kahdesta sadasta sankarivainajasta.

Vaikka kirkonkylä oli vuosisatoja ollut suuren pitäjän keski- ja hallintopaikkana, ei siitä ollut koskaan tullut tavannomaista taajaan rakennettua kylää. Sijainä oli vain kunnan ym hallintoa ja paikkakunnan välttämättömien palvelusmuotojen tarpeisiin pystytyt rakennukset. Tästä johtuen sen kaunis vino ja oikeuksinsa. Mainittakoon, että pitäjän toinen ja suurempi keskus oli viimeisten vuosikymmenten aikana kasvanut Kiviniemellä.

Mäellä suurten koi-vuon ja havupuiden varjossa seisoi 1700-luvulla rakennettu pumainen punkirkko. Yhä korkeammalla kirkon lähdällä kellokatupui, mistä suunnitellaan uusin kellojen kumhdukset kumuluivat järven yli naapurikyläihin asti. Muita yleisiä rakennuksia oli kirkonmäellä vain kunnatalo eli pitäjätupa ja Kannaksen vanhimpiin kuuluvaa kansakoulu. Kunnan-talossa sijaitti kokoustilojen lisäksi kunnan säätöpankki, puhekeskus ym. Pienen matkan päässä oli Isoppapilla ja siitä edelleen Pitkakupilla. Kanttorin virka-asunto sijaitti Patamäellä. Kirkonmäen kyläkunta oli pientaloja, käsityöläis- ja ammattiharjoittajia. Luuprikalan kyläkunta oli kirkonmäen koulispuolella ja liittyi rajatomaasi kirkonmäkeen. Sen asukkaat olivat pääasiassa maanviljelijöitä. Kyläkunta kuului vielä vuosisatojen vaihteessa papinlan torppari-alueeseen. Kylän reunaassa virtasi omassa syvässä uomassaan kauden klemurrellen Kirkkojoen yläjokosu Luuprikanoja. Suvannon rannasta huomattava osa lähti kohden ja koko kirkonkylä-alueen kohdalla oli hanaa hekkarantea, joka nuorisoo käytti kesäisin uima- ja virkistyspaikkoina.

Kirkonmäen länsipuolella avautui Alamäen maisema. Se oli tämoin kuin muissakin Kannaksen pitäjissä theä. Teitä ei suuremmassa määrin oikaistu puolustuslaitoksen vaittumuksesta, mutta muuten nitien kumosta huolehdittiin hyvin. Näin tuli mahdolliseksi linja-autoliikenteen ohjaajan tunnen melkein joka kylään jo 30-luvun lopulla.

Rautatehiteollia oli tietysti tärkeä merkitys, oihan pitäjän alueella kolme rautateesemakin. Suvannon erinomaisen vesireitän ansiosia oli laivaliikenne aikaisemmin merkittävä henkilö- ja tavarakuljetusten hoitajana. Kuitenkin linja-auto ja kuorma-auto- liikenteen lisääntyessä menetti laivareitti merkitystään ja laivaliikenne loppui vähitellen kokonaan.

Tämän kirjoituksen tarkoituksena on ollut vain vetää yleisiä piirteitä linjoja Sakkolan pitäjältä ja sen aikaisemmasta historiasta. Eri silleen tydentämään näin luotua pohjaa ja niin on ulkopuolisellakin mahdollisuus kokonaiskuvaan saamiseen siitä, millainen Sakkola todella oli silloin, kun se jouduttiin jättämään.

saista Suvannon rannan ja melkein samalla tasolla olevan Suursuon viljamaasta. Suon puolella laajat viljelystangot ja rannan puolella metsäiset pienempiä alueet, jotka maantie erotti toisistaan. Kirkkojoki virtasi rauhallisena vanhojen lehtipuiden ja rakennusten reunustamana vieden Kalalammen (Luuprikanojan kautta) ja Suursuon vedet mukteilten Suvantoon. Kirkkostilan lähetyvilleä oli Sakkolan Osuuskauppa, laakerin talo, kahvila ja vanha idyllinen vesi-myly sahoineen sekä muutamia pienempiä asuintaloja. Pienen matkan päässä sillasta oli vanha Kärräjälto, Pitkäsen kauppa, postitoimisto ja Virkin kartano sekä tavarakauppoineen ja harjoittelutiloineen. Tässä ryhmässä oli myös Sakkolan Apteekki.

Läikkemies Virkin omistamat saha-höyrylämön ja höyrymylly olivat pitäjän suurimpiin kuuluvia yrityksiä Alammen. Satakavaraa lähti laatoksesta ahta Englanttiin saakka. Kartanon viljelysala oli yli 100 ha sekä sekatarvakauppa V. Virkin työllisti aikonaan jatkuvasti useita kymmeniä pitäjäläisiä. Saamassa Alammen kyläryhmässä asui muiden maanviljelijöiden lisäksi Sakkolan kuulusimpia porssaparisiekköjä Naskalin veljekset.

J a n n e L o p o n e n .

Sipilämmäki oli Kirkonkylän läntsin osa. Sen keskeisin paikka oli Sipilämmäen aho, jota avautuvat laajat näköalat lähes joka suunnastaan. Etelässä parin kilometrin päässä näkyi Suvannon sihimen hevät rannat, koko luoteen ja kaakalalla oleva keskeiltä lähes puuttolalla oleva suuntaa hallitsi mataneuljan kilometrin päässä näkyi kirkko ja kellokatupui sekä idässä Kurikkalan ja Karholan kyläen suohon vetävät rimepellot. Suursuon itä- ja pohjoispuolella näkyi vain mäntymetsää, jonka yläpuolelle kuitenkin kohosi vaaralla oleva Noiterraan kylä Pyhäjärven puolella. Lännessä Sipilämmäkeä rajoittivat lentokenttä mäntyä kasvavan hiekkokankaan keskeillä. Kylän rajamilla olivat vielä Sakkolan kunnalliskodin ja lastenkodin

tienoot Suvannon rannalla sekä näistä länteen entisen Sakkolan hoviviljelykset. Tässä olivat Sipilämmäen maisemalliset puutteet: avaruutta, rauhallista näkymiä, Suvannon Iipalittavat laimeet, kaukaa pyhäamuisin kuuluva kirkonkellojen verkkainen soitto ja mahtava Suursuo kurrittamassa siltoin talliin viljelijöitä hallaisella kourallaan.

Puuttumatta yksityiskohtaisenmin Sipilämmäen historiaan on kuitenkin syytä todeta, että se oli 1800-luvulla ei vain Kirkonkylän, vaan koko Sakkolan kulttuurikeskus. Sakkolan ensimmäinen kansakoulu aloitti toimintansa kylässä v. 1874 vuokrattiloissa ja Koulu-koppolin nimi jäi tästä pysyväksi muistoksi kylään. Koulu toimi siellä 8 vuotta. Myöskin kunnan toimipaikka oli pitkään Sipilämmäellä.

Oleellisesti kirkonkylään liittyi myöskin Karholan ja Kurikkalan kyläkunnat. Ne oli vaarasta maanviljelysaluutta. Kylän useimmat talot olivat avaroilta peltoikkunollia kylää ympäröivien teiden varrella. Lämmen suunnassa alhaalla avautui valtaavan suuret suoviljelystangot liittyen Alamäen ja Sipilämmäen viljelyksien aina Suursuon reunaan saakka. - M a t t i L a a m a n e n j a J a n n e L o p o n e n .

Kiviniemi

Kiviniemen kylän jakoi kahtta kuopuva koski, jonka kautta virtasivat Vuoksen vedet Suvantoon ja edelleen Laatokkaan Taipaleenjokea myöten. Kiviniemen suureksi kyläksi sanottiin sitä osaa, joka alkoi Petäjärven kylän rajalta ja klemurteleva Saijanjoki kulki kylän rantaan pitkin laskien vetensä Vuokseen. Saijanjoki oli Sakkolan ja Valkjärven pitäjän rajana. Suuri kylä päättyi Kiviniemen koskeen, jonka viittäessämme olimme koskenpuolella ja siitä edelleen Saaviojalla, joka kuului myös Kiviniemen kyläkuvaaan.

Hittolan-Raudun rautatie sekä Viipurin ja Käksälmen maantiet halkoivat kylää. Linja-autot välittivät liikennettä Vilpuriin. Imat-

ralle ja monin muhin suunnittin lähtesudulle.

Kylän luonne oli rauhallinen ruusaine taloineen, peltoineen, jävi- neen ja jokineen sekä ostitrain korkeine näkieneen. Maanviljelys oli pääelinkeino, joka antoi toimeentulon kylän asukkaille.

Teollisuudesta voi mainita Suvantolan sahan, joka antoi työtä kylän asukkaille sekä myös naapurikyläiläisillekin. Nahkatehdas oli Saijanjoen rannalla.

Suuressa kylässä oli Koppasen sekatarvakauppa. Suvantolan mylly, rukoushuone, nuorisoseuran ja työväenyhdistyksen talot, kilpa-ajorata, jossa harjaatettiin hevostenhelinä ja pidettiin kaksi kertaa vuodessa Kiviniemen markkinat. Kansakoulu alakouluneen kuului myös kyläkuvaaan.

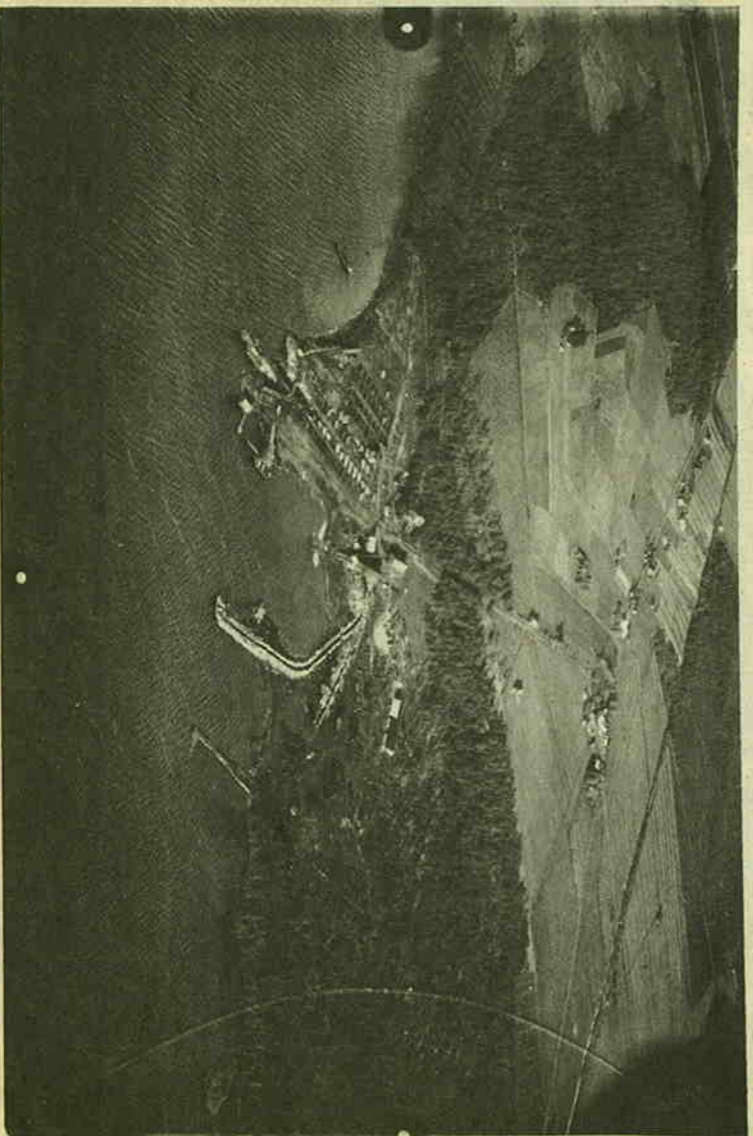
Historiallisia paikkoja olivat vanhat ihmannerunnot sekä isovihan aikana hävitetyn ja poltetun kirkon jäännökset. Paikkaa sanottiin Kirkkonummeksi. Täällä kasvot runsaasti reheviä pähkinäpuuta, joista kylän lapset keräsivät syksyisin pähkinöitä.

Hengellisesti toiminnasta voi mainita Kiviniemen rukoushuoneyhdistyksen, jolla oli oma huoneisto Vilpurin ja Pietarintien risteyksessä, samassa talossa oli toimintu alkaisemmin alakansakoulu. Rukoushuoneyhdistys järjesti ompeluseuroja ja piti koossa myös sekkakuoroa, joka johti opettaja Hiekkaranta. Seurakunnan päpit vierailivat usein myös äitienpäivänä ja joulujuhliissa Kiviniemen nuorisoseuran talossa.

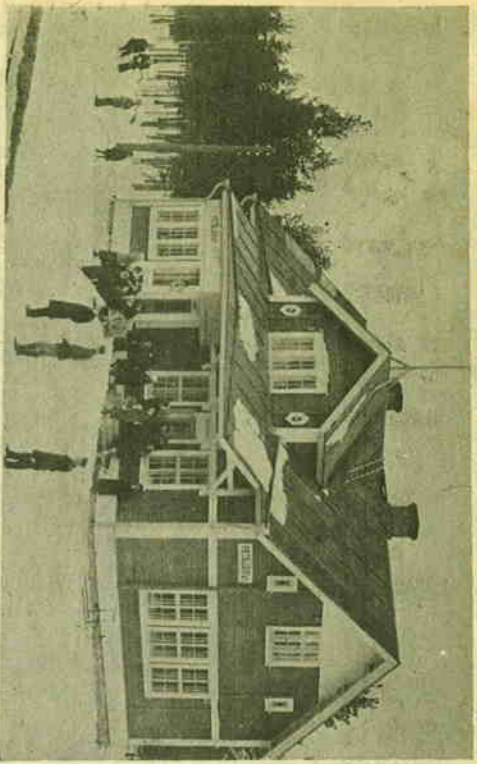
Henkiseen toimintaan kuului myös marita- ja nuorisoseuratyö. Kansalaiskasvatusta - sekä yhteiskuntakelpoisuutta vaillittin kurssi-, kokous-, juhla- ym toiminnan ko kylän asukkaiden hyväksi.

Ruunnillisen kunnan ja isäntämaarakkaiden kasvatuksesta vastasivat Kiviniemen Urheilijat, suojeluskunta ja lotat kurssi-, harjoitus-, kilpailu- sekä juhlien järjestelyillä.

Työväenyhdistys toimi myös Rökkylän ja Kiviniemen kylän yhteisenä, mutta harjoitus-, kurssi- ja juhlatoiminnan keskipiste oli Kiviniemen suuren kylän alueella oleva nuorisoseuran talo uusittu-

Suvannon pohjoisranta ilmapalokuvassa, näkymä ennen talvisaasa

Petäjäjärven asema, valokuvaa otettu 1920-luvun loppupuolella. Odotettain katsheet ovat käännyneet Kiviniemen suunnalla saapuvaan junaan ja — tulevaisuuteen . . .

ne näyttämöineen ja muine korjauksineen.

Tällä toimi myös sekakouoro Kiviniemen Laulajat, joka oli ensimmäiset vuodet itsenäisenä, mutta liittyi sitten Kiviniemen nuorisoseuraan. Kuoron pitkäaikainen johtaja oli kapellimestari Armas Muukka.

Kiviniemen kylän polttopuoleinen osa, kutsuttuun Koskenpöteläsi, oli modostunut Sakkolan liikenteen, teollisuuden ja kaupan keskuspaikaksi. Kehitys alkoi jo 19-vuosisadan alussa ja jatkui voimakkaana aina talvisotaan saakka, jopa elmyi jatkosodan aikanaan. Teollinen toiminta oli jo myös kehittyneenä, joka tarkeimmin kerrataan toisaalla lehdessämme. Kiviniemessä oli jo kaksi konepajaa, Selosen huopatehdas ja karstaamo, Suvantolan saha, Monosen puutyövästas, Silpposen virvoitusjuonatehdas, Saviojalalla savitilien polttimo ym. Sakkolan Osuuskaupasta on toisaalla kirjotus. Lisäksi oli Ylä-Vuoksen Osuusliikkeellä päämyymälä ja keskusvästasto Kiviniemessä, liike kuului OTK:n keskusliikkeeseen. Viimeisen 20 vuoden aikana oli yksityisiä kauppalikkeita aihakun viisi, poliikapuöräiliike, osuuskauppojalainen maatonmyymälä, valokuvaaamo, Matkustajia maajoiti ainakin 3-4 matkustajakotia, kahvila-liikkeitä oli 5-6. Sairausta paranteli lääkärin, eläinlääkäri ja apteekki, järjestyksestä vastasi nimismies, poliisi ja putka. Toisaalla selostettuna liikenteeseen lisätäkään takstasema. Oli asiana jotoimisto, kaksi liikepankkia, säästö- ja osuuskausat. Kaikien yrittäjätystyden tunnuskurvana kaksi koneatstiaha yhi vellovan veen, Mitä voisi Kiviniemi olla tänään - ehkä kaupunki - H. U.

Valkjärven kylästä

Sakkolan pitkästä Räisälään johtavan maantien varrella oli Valkjärven kylä, kylän joskus kutsuttin "vennävalkjärveksi", jolla nimellä erotettiin Sakkolan Valkjärven kylä Valkjärven pitkästä, joka aikoinaan erotti Pähkinäsaaren rauhan aikainen valtakunnan raja.

Kylä sijaitti erittäin kirkkaavesisen Valkjärven rannalla, josta luulakseni, juuri sen vuoksi kun siinä oli niin valkean kirjas vesi, koko kylä on saanut nimensä. Muistini mukaan kylässä oli taloja pari kymmentä, joista suurin osa taavillisia maatalousaloja. Kylän asukkaat, joita oli arviolta 600 litraa minuutissa. Tätä vettä pulloitettiin ja lähetettiin koemälässä aina Amerikkaan saakka. Kunnallisuusveos Toivoosen kuol-

tuseura Isku. Muuta seuratoimintaa ei kylässä ollut, vaan kyläläiset olivat naapurikyyläisten kanssa yhteisissä yhdistyksissä ja seuroissa. - Matti Niipola.

Viiksanlahden kylä

Viiksanlahden kylä sijaitti Suvannon yläjuoksum pohjoisrannalla. Suvannon rannan puolella kulkivat Hittolan-Raasinlin rautatie ja kylän kohdalla oli Viiksanlahden seisake, jossa juna pysähtyi tarpeen mukaan. Kylän halki kulki maantie, jota pitkin kävi vilkas liikenne. Viipurista Kätkälmeen ja Meksäpirtin Raipaleesta Rautun ja monille muille paikkakunnille kulki linja-autoliikenne tätä maantietä pitkin. Paikannimistä muistetaan sellaiset kuin Vastanaa, Ylämäki, Alamaäki, Heikkosenmaki, Kuusikkoniemi, Salmi, Lepporo ja Kunnikkoniemi. Taloja oli kylässä muistini mukaan 30, joista suurin osa oli maatalousaloja. Maanviljelys ja karjanhoito olivat kylän asukkaiden pääelinkeinoa, asukkaista oli 100-150 henkeä. Varsinaisessa Viiksanlahden kylässä oli sekatarvakauppa ja ajamukainen vehnämylly, joka joutoi kaikkea muuta kuin viljaa omalla osastollaan, myllyn yhteydessä oli myös sirkkelivahina ja höyläämö sekä semanttivahina.

Aivan Suvannon rannassa oli Raaton-Hydro niminen luonnoparrantola, jonka kunnallisuusveos Nestor Toivonen perusti ja rakennutti. Parantolassa käyettiin parantavaa voimaa läheisen lähteen radumputoista vettä, jota piti joda lasipilliin suorana lähteestä, jolloin uskottiin vedellä olevan parhaiten parantavan tehon. Toiseen parantavana menelelmänä oli maansäteily, joka johdettiin erään latteen läpi, joka sisälsi jokin nestettä. Johdot kiinnitettiin nikkelin ja ranteistin ja hoitokerran jälkeen oli poitaaan juotava laitteess ollut "neeste". Parantola oli aukki ja käytössä koko vuoden ja hoidossa oli hyvinkin huomattavia henkilöitä. Tuosta maan uunemattana pulpovaasista lähteestä, saavutettiin kerronsten läpi, virtaasi vettä pois 600 litraa minuutissa. Tätä vettä pulloitettiin ja lähetettiin koemälässä aina Amerikkaan saakka.

Kunnallisuusveos Toivoosen kuolttua, testamentin perusteella siirtyi parantolan omistus Suomen Voimisteilu- ja Urheiluliitolle, joka sijoitti sinne urheilustopion. Tällaisia urheilustio toimii monia vuosia ja jatkkaa nyt toiminta Viirunmaen urheilustopiona Heinolan lähistöllä. SVUL myi parantola-alueen ja viimeksi sen omisti komusmittaaja P. J. Valkkeapää. Parantolan toiminta oli tarkoitettu jatkua jopa maatalousaloja. Parantolan toiminta oli tarkoitettu jatkua jopa maatalousaloja. Parantolan toiminta oli tarkoitettu jatkua jopa maatalousaloja.

Viiksanlahden kylään liittyi väestönsä ja varuskunta-alue, joka oli rakennettu Valkjärven rantaan siirretty. Koulupöytä Viiksanlahden kyläisten mallille. Valkjävenkylän lisäksi Viiksan-Viimeksi joukko-osaston nimenä lahti, Tikansaari ja Luprankylä. Tämän kylässä oli toiminnassa, munta- ja 4 henkilökuunnan ja sitä ympäröivän kyläseurueen asukkaiden

välillä oli erinomaisen yhteistyönä ja vilkas kanssakäyminen. Varuskunnan välittömässä läheisyydessä oli monia kauppaa- ja ravintomuseumiliikkeitä ja Kristillisen Yhdistyksen rukoushuone.

Kansakoulu oli toiminut Viiksanlahdessa jo monia kymmeniä vuosia, täällä koulu koulupöytäsiirron vuoksi siirrettiin Valkjärven kylään. Kunninhkin muutaman vuoden kuluttua jouduttiin perustamaan uusi kansakoulu. Sakkolan pitäjän ensimmäinen marttayhdistys perustettiin Viiksanlahdessa vuonna 1912. Tähän yhdistykseen, Viiksanlahden Marttayhdistys, liittyivät jäseniksi myös naapurikylien Martat. Samoin oli nuorisoseura toiminut kylässä jo vuosikymmeniä. Nyhtyen kunninhkin myöhäissosessa Ylä-Suvannon Nuorisoseuraan. Kuorolaulua ja voimistelua oli kylässä myös jo harvassettu pitkin alkua.

Vielä on mainittava, että Suvannolla kulkevat laivat aina vuorokauden poikkeuksetta Viiksanlahden kylän laiturissa. Kun lisäksi oli juonaliikenne ja kolmisenkymmentä linja-autoa kuld oli vuorokaudessa niin liikenne oli vilkasta Viiksanlahdessa.

Tikansaaren kylästä

Sille paikalle jossa Tikansaaren kylä sijaitti tuli viime vuosissadan puolivälin jälkeen Tikka-niminen maa, alkaen raivata ja rakentaa itselleen olinpaikkaa. Vuosittain raitio laajeni peittoaikamaksi ja modostuivat kyläyhteisöä alettin kutsua Tikansaareksi. Vähi-sestä alusta kylä laajeni niin, että siellä oli jo yhdeksän taloa, joista viisi oli maatalousaloja saaden elantonsa maanviljelyksestä ja karjanhoitosta.

Kylän elämää vilkahtutti kanssakäymisen naapurikylien asukkaitten kanssa, samoin monet yhteiset toiminat läheisen varuskunnan henkiloitten kanssa. En ole maininnut kenenkään henkilon nimeä, mutta en voi sivuuttaa mainitsematta Tikansaaren kylän asukkaan Yrjö Leinosen nimeä. Hän teki sen ruokavuosien aikana ja koko elämänsä ajan tärkeitä, uskallettua ja arvokasta kansanvalistusta. Työ oli erittäin suurivaroista aikana jolloin koululot olivat kehittyneitä. Leinonen piti ns kotikoulunsa eri kylissä, opettaen nuorisolukemaa ja kirjoittamaan. Hän perusti useita Nuorisoseuroja ja oli perustamien ensa seurujen toiminnassa mukana uhrantuvasti aina vanhuuden päivinä saakka. Tästä uhrantuvasta työstään hän tuskkin koskaan sai mitään ylempää annettua kiitosta taitka tunnustusta. - M. N.

Haitermaa ja Pannusaari

Nämä Sakkolan kylät muodostivat yhteisen koulupiirin, jonka alueen lapset kävivät Haitermaan kansakoulussa, noin puolen kilometrin päässä Sakkolan rautateasemalta. Näiden kylien asukkailla oli myös lähin yhteinen ostokeskus Sakkolan aseman naapuruudessa. Kylien yleisruva oli maanvilje-

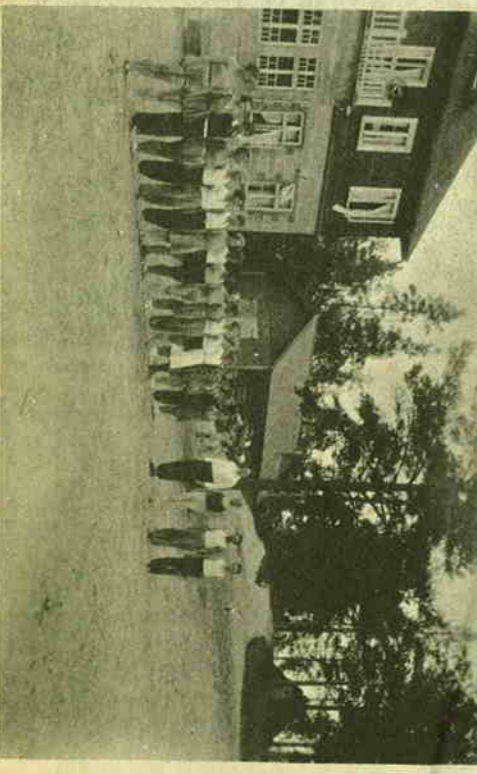
lyksen ja siihen liittyvä arkinen aherruksen tähtäimä. Näköalaan sisältyi aina peltoa, mahlymetsää ja Suvannon tai Kiimajärven kimalhusta sekä näiden lomassa puuna- ja keltamullalla maatahtuja tai pelkästään hirrenharmaita taloja, saunoja, läkiviä, altoja, riimnä ja latoja.

Missä esimerkiksi Mat-setä Mannun tai Naskali Juman tai muiden kylän ihmisten pävivittäiset akkelit kulkevat? Noitapa kaikkien karejalaisylien samannimisiä ympyröitä ja rinkuloita: oman pihan ja mannan pihkissä päivittäisissä asareissa, niistä välillä naapurin puolelle johan astiana toimittamaan, kaupoilla kuka ostajana, kuka myyjänä, asemalla "kuuden junilla", nuorisoseuranhalloilla, kansakoulunsa satojen metrien matkaa poivenkorkeudessa vedessä kohti yhäkkistä äkkijyrkkää vonkkaa.

Sakkolan aseman kautta tullessa postissa oli joskus vielä 30-luvullaikin tarkennuksena mainittu "Hittola-Raudun rata", joka selviytyi he oluit tarpeen ehkä radan valmistumisen aikoihin 1917 ja vähän sen jälkeen. Tuo rata halkoi Haitermaata ja sen kylänosaa Voloska luomaits-koollinen suunnassa ja siitä jai Pannusaaren reuna noin 2 km sivummalle. Matkustajajunia pysähtyi muutamman tuumin välialojn ja lisäksi "sekakamat" ja tavaraumat vilkahtuttivat rautatien liikennettä. Nuori ketterä väkisaattoi joskus uhkarohkeasti hypätä ten päästä juman kyttiin myös vanhdissa, kun se puuskuitti kohti Sakkolan asemaa joko Voloskan sarta-maässä tai Kiviniemestä tullesaan Ylämäen paikkalla. Asema-alueella oli laaja kenttä täynnä lauta- ja harkkiloita ja halkopinoja, kuten silloin oli melkein jokaisella rautateasemalla. Niiden välissä oli lapsilla jännittäviä kuurupillio- ja lintaansotapaikkoja. Tärkeäimmissä toiminissa pinoa joutui tapulien tekiäjä, puutarvan ostajat Gurvoivitsit joutalaisyne sukulaismiehineen ja paikalliset ohikulkijat.

Rautateasemalta haettiin myös haitermaalaisen ja pannusaarelaisien postia, jota oli Antti Junon polka Naskalille ja Antti Antinpoika Naskalille tai juho Antinpoika Kuismalle ja Antti Junonpoika Kuismalle jne Kotirasille, Pitkäsiljelle, Valtosille... Pannusaarelle vietiin postia, jossa oli saajina Naskalien lisäksi myös Meskasista, Kekkiä, Runnaa ja joitakin muita kinnimä. Saunoma ja arkakauslehti näkyi sellaisia kuin Karjala, Kätkälännen Saunomat, Pellervo, Koti, Kotillesi, Yhteishyvä, jokenen Sirpale ja Perjantaitkin ja Hakkapelitita ja Kotimaa.

Sakkolan Osuuskaupalla oli Haitermaassa oha myymälänsä raudan varrella, lähellä asemaa. Viereessä jonkun sadan metrin päässä oli Matti Utkosen sekatarvakauppa. Näiden välisiin enäätti vielä vähän ennen talvisota pan-nusaarelainen Aleks Naskali perustaa polkupyörä- ja ruumisarkkuliikkeen. Nuo tuon ajan kauppa-talot maalaistylissä olivat oikeastaan ainoita yleisiä kohtauspaiikkoja.

Urheilustio Viiksanlahden kylässä

ja arkipäiväisin. Siellä saattoivat isännät tavata ja innostua joskus pitkininkin tarinoihin, vaihteessaan kokemuksiaan ja näkemystään vuodentulosta, hevosta, kilpa-ajajista ja viime vuosina jopa autotistakki. Utkojen tarinoissa seisoivat hevoset ulkona kinnitys-paaluissa katuen tai kaulassaan riippuvasta heinäpussista heiniä suuhunsa haunten. Utkosen Martin pienessä kaupassa riippui suurin osa kauppatavaroista katosta, entisen jalan malliin. Siinä riippui veistinkeleitä ja ruskeita "sokeeririnkelieitä", hevosvaljaita, huopatos-suja, saappaista, housuja, kararmellejä ym. Aina ystäväillisesti myhätilevän Martin pyöreälinjanen valimo, Vappu, saattoi viereisessä huoneessa tarjota myös kahvit tai sajut.

Henkisisitä riennoista oli vakaan kirkkollisen toiminnan lisäksi maallistumisen arvoista nuorisoseura- ja sekakourotarrastus, jotka elivät hyvin vilkaasti ja hyviä tuloista tuottavasti. Nuorisoseura-aikeen levittämää "Nuorison käyntös" kirjaa oli luettu alkeperasti ja sitä sovellettiin myös käytännön kaunihin käyttöksen muodossa. Järjestysjärjöt ja röhäähäät ihmisryhmit olivat täysin tunteamaton ilmiö koko Sakkolassa. Sakkourotominimalla oli pitkäät jäijet aivan nykypäivän asiti, sillä elköhän vaan vieläkin liene ainakin Lem-pälän kirkkokuorossa entisiä Haitterman kuorolaisia.

Nykyajan rautatoumunnudessa ja kireessä rauttava haitermaalaisen voi helposti löytää vastakkaisen tunnetilan, kun unimistaa hetkeksi silmänsä ja asettuu aatoksisaan seisomaan vaikkapa Kankaanlataan, siihen lähelle kunnallismies juho Kotrasen taloa. Siitä ylhäältä metsäruumasta Haittermaata katsellessaan näkee keski-seniä lauantai-iltaa, kuinka sinerä savu nousee verkkaisesti Mörreikön, Ylämäen, Punmäen, Alamaen, Pitkäsenmäen ja Kivikko-ojan saunujen korsteineista. Alhaalla virtaa hopeisena välkkyvä Suvanto, jonka pinnalla kaimu jokin kalannpyytäjän veneessään, Heine Kuusman Aarne. Kirkolta päin tulee seä-Mikko Naskali nevosensa vetämissä kärryissä ja käänlyy peitovaunon yhi vevää tietäkohtinsa Alamaelalle. Vastakkaisuu suuntaan ajaa Pannusaareita juho Kekki, luultavasti kunnan astioilla kulkien. - A u l l i s A i r t o.

Luprankylä

Luprankylän rajana Vpl Pyhäjärven suuntaan oli Lupranjärvi ja joki, Räisälän suuntaan oli sunntri salo. Sakkolan asemalta tuli Pannusaaren kylän läpi kylään tie ja toinen tie tuli Valkjärven kylästä. Kylä jakautui kolmeen paikallisuusliiketykseen, Pannusaaren menevän tien läheisyydessä olevia taloja nimittellen Sopenmäeksi, Räisälän tien varrella olevia silvastimäeksi ja Lupranjärven suunnan taloja sanottiin Ylojaksi. Keskiylään jäi vain muutamia taloja. Kylän taloista sai maanviljelyksessä elantonsa 15 taloa ja 6 perhettä sai toimeentulonsa munita ammatteista. Supistettu kansakoulu toimi kylässä vuodet 1924-31, jonka jälkeen kuului uuteen Valkjärven koulupiiriin. Valkjärven koulun tuli matkaa 4 km ja siellä kävi osa Pannusaaren lapsista sekä Viiksanlahden ja Karsarmilan kansakoulukäiset lapset. Posti tuli kylään vain kolme kertaa viikossa Hohtittsen poikien tuomana Sakkolan asemalta.

Päivittäinen yhteys Haitermaan asemaendulle oli maatokskun hoidettavana. Maifoa tuli, ettei yhteen hevoskuormaan sopinutkaan, kasvatettiin myös porsaita, kuin muullakin Sakkolassa.

Talvisin oli kylä monesti rauhamesten kovasti "asuttama" sillä Räisälän suuntaan oli runsaasti kasvavaa metsää ja lisäksi Karsarmilla osti runsaasti halkoja. Martta-toiminta oli kylässä vilkasta, samoin opinto-kerho perustettiin n. v. 1934. Se kerhotoiminn-

koontuvat ilanstujaisiin ja "pes-sakolhin". Heikkapelion perällä oli Karosaho, juhannuskokkeon polk-topaikka. Ikään kuin koko kylää hallitsevana rakennuksena oli vanha ja tilava, usean talon yhteen jortkan riipi Vanhankylän ja Uudenkylän välisellä kennelmällä.

Maastoitan kylä oli joen paitailla lukuunottamatta verrattain ta-saista. Pellot olivat hyvälaatuisia mullamaita, paikoin savikoita. Jo-oen pohjoispuolella Heikkapelolla viljelymaat olivat kylän osan ni-men mukaisesti heikka- ja heia-vallatset, Suonityt, joihin käytän-nöllisesti katsoen jokaisella kylän talolla oli osuutensa ja joihin myös edellä mainittu Tyräntityt kuuluivat v. 1919-20 suoritetun kuu-vaoksen jälkeen erinomaisia kau-
ra- ja heinämaita.

Kylän asukkaat olivat tyypillisiä penttiläisiä, jotka saivat elan-tonsa maataloudesta ja siihen lii-tyvistä sivustaloista, metsäoie-
tyä ja rahinajosta. Ammatimme-
äkin kylässä oli: Karosaholla työ-s-kenteiltä Inkeriäläisyntyinen suu-
ri Yrjö Läärä, taltava saappaiden tekijä ja seppä Emil Jortkalla oli parjansa keskellä kylää maantien varrella. Seppä pajalle kokoontuivat iltaisin kylän miehet, niin vanhemmat kuin nuoremmatkin, nuo
"Paukkula poja pakamat, leppäusi-
ka tekiät" vahamaan ajatuksia päivän tapahtumista ja maailman "toilaakista". Ammatihenkilöksi on myös laakettava Karosaholla pienessä mökissään asunut Martin Anni, tuohikonntien ja -virsujen valmistaja.

Muista kylän asukkaista ansaitsevat erityisen maininnan jo viime vuosisadan puolella asuneet Hele-na ja Anne Pohjolanen, vanhojen kansanruojen taltijat, joilla on saatu kirjoihin merkityksi useita kymmeniä runoja. Maataloustutki-
ja, maatalous-metsätieteen to-
tori Mikko Jortikka, myöhemmin Kekkilän kartanon omistaja, oli syntynyt Käarnaajoella Tuomas-
ukon poikana ja viettänyt vielä lapsuutensa ja nuoruutensa. Vielä maantietokoon kyliäjäisistä tunnettu muosisosur- ja kuoromies Mikko Repo, monttoiminnan Paakein Eeva ja verraton tarinamies Haaman Juho (Juhko Aakimpoika Jortikka),
- K a i n o R e p o .

Arkuntanhusta

Alkukoon Törnä Röykkylän ky-län ratalta, jossa asuivat Rajamä-en Roiniset, emäntä Ida pehhei-neen. Hänen poikansa Erkki me-
nehtyi talvisodan uhrina rintama-la vapaaehtoisena. Roinisen maapu-
rina asuivat veljekset Mikko ja Matti Korkea äitinsä ja sisariensa kanssa, isä Aapto oli jo kuollut. Seuraava Rajamäen talo oli pitkään Antin omistama. Myös hänen poikansa Aleksanteri kaatui Syvä-rin rintamalla. Näiden kolmen Ra-jamäen talon asukkaat asuvat nykyisin Punkalaitumella maanvilje-
lijöinä.

Päivänousun sunnuntaan mennessä oli Kärpäähänu, Jonne Korkea vävy Idor Naumanen rakensi perhe-el-
leen asunnon. He muuttivat siirto-
väen mukana Naumaseen syntymä-
seudulle Ilperiin.

Tämän jälkeen on kahden kilo-
metrin taival Sudenhännän taloi-hin, joista ensimmäinen Juhko Si-
pitiäisen vauras maatiala, jossa käsin hän poikansa Vilhon kanssa harjoitti myös laajaa poraskaup-
paa ymäläri Suomea. Siipitiäiset asuvat nykyisin Viialassa.

Vieressä olevat Matti Siipitiäisen tilukset olivat viimeksi myös Juhko Siipitiäisen omistuksessa. Aivan Heikkarantaan menevän kirkkohen vierellä oli maatalo, jonka viimeksi omisti Tuomas Kuparinen. Isän-tä oli käytetty mies kunnallisissa luottamustoimissa. Hänen poika-nen vanhin poikansa menettänyt jä-t-
kosodassa.

Edeilleen matkaa jatketaessa tulaan metsätalpaaleen jälkeen niin sanottuun Mönköön. Ensimmäise-nä tallia oli Mikko Pulkkanen laaja viljelyksinen maatalo. Heittäkin kaatui poika Mikko ja Viljo ja neet jäivät sohanvaihdeksi. Isä-
Mikko osti talvisodan jälkeen Tur-san kannattajan Urjalasta ja kavi niin harvinaisesti, että hänen poi-kansa saivat asutustilat isänsä omistamista maista.

Mikko Pulkkanen naapurina asui-
vat veljekset Sulo ja Uuno Pula-
ka. He omistivat paitsi maatian myös tilan rajojen sisällä olevan Turanjärven eli Mönkönlammen. Järvenssä oli kallaakin melkoisesti. Vielä oli täällä Mönkön talorvi-mässä Lampun talo ja myös Lam-pun pojista jäi Tuomas sotakate-
rille. Veli Samu asuu Punkalaitu-mella. Tämän jälkeen alkoi Oja-niemen kylä.

Kirkonkirjoissa kuului Arkuntan-huan kylään myös saunattomasti Lapinlaiden kylään rajottuva Lo-posenmäki. Tämän taloröyhmän asuttivat Loposen ja Naskalin su-vut tai heidän tilojensa uudet omis-tajat. Täälläkkin nitti sodan alkai-nen viikatemies raskaan sadon, ai-nakin 5 sankarivahajaa.
- A. N i h t i .

Ojanien kylästä

Suvannon rannat Ojanien ky-län kohdalla, johon myös Mönkön kylä läheisesti kuului, olivat luon-nonkaunistia, rehevää, kumpareis-ta maastoa. Näköala Suvantojärven yltä oli laaja. Vastakkaisella ran-nalla olevan Sakkolan kirkon läh-sipuoitise yllä Sakkolan suuren suon-
kin kaitseella tilaa. Sinne aurinko-
kin laski iltaisin kullaiten järven pinnan ja maiseman kaunisti.

Talojen pihamaat olivat n 70 m järven pinnan yläpuolella ja sa-malla korkeudella kirkon räystään kanssa. Tämän oli professori Lei-
viskö mitannut ollessaan tutkimas-sa ja etsimässä Suur-Suvannon rantaviivää, joka muuten löytyikin Kasakkamäen rintteeltä.

Suvannon eteläranta oli kasvilli-siundeltaan monipuolista. Luonnon-tieteillä Ilmari Hilden oli aikoi-naan tutkinnassa kasvisiosta toden-Ojanien ja Arkuntanhuan olevan koko Suomen laajirikkaita alueita. Siellä esiintyi harvinaisia kasveja ja puusto oli erikoista. Kasvoihan pähkinäpuu, jalava, tammi, lehmus-
ym villinä rantatöyräillä.
Ojanien kylä ei ollut yksin-

omaan kauniilla paikalla, vaan siellä asui myös mukava, sopu-sia ihmisiä. En muista kertaan kaan naapurisovun rikkoutuneen kyliäjäisten kesken. Naapurista sai aina apua puolin ja toisin, eikä o-lut harvinaista talkoilla tehdyt ki-reelliset työt. Momenlaisia henki-siä sekä maanviljelyksimattin hiittyviä harrastuksia oli runsas-ti. Myös maanpuolustusväy kuuli-näihin rientoihin. Harrastusheikkiä pidettiin usein, monet kleriävät puuhattiin läntteivät kortin tilaustu-den ajasta, jonka jälkeen kiertö-
kirje talosta taloon ilmoitti tar-kemmin asiasta.

Erikoisesti muistan Ojanien Mönkön-Sudenhännän ompeleuse-ran. Suurella hartaudella emännät ja tyttäret niihin kokoontuivat ja kauniina katkivat Siisönin viirret ja hengelliset laulut. Käsitöitä tehtiin ahkerasti pitkin talvea, kevätkes-sällä oli sitten juhlatilaisuus, jos-sa työn tulokset myytiin ja kerty-neet rahat menivät Orpokohti-Siunauselan hyväksi.

Kun Suvantojärvi jakoi Sakkolan pitäjän kahteen, pohjois- ja etelä-
osaan, oli siellä myös hankaluuk-sia. Kunnantolmisto, kirkko ym-
olivat pohjoispuolella, joken jär-
ven yltäminen oli aina edessä. Joka talossa oli veneitä, joilla py-
häisin soudettiin kirkolle ja arki-
häisin soudettiin kirkon ja arki-sin astioille ja kauppaan. Ojanie-men kylässä ei ollut omaa kauppaa-
liikettä, vaan ostokset suoritettiin joko "ylipuoletilla" tai Petäjäjärveillä.

Myös Kiviniemen suuria kauppaa-
liikkeitä käytettiin usein. Suvan-nollaahan oli laivaliikenne, jota käytettiin hyväksi. Kaksikin laiva-yhtiötä kilpaili keskenään. "Su-
vanto" ja "Runo" höyrystivät Kivi-niemi-Metsäpiirtti (Tarpale) väliä. Laivallaitureilla oli kylän kohdalla ja henkilö- sekä tavaraaliikenne oli vilkasta. Laivan huudot antoivat piristävän leiman koko seudulle. Kun laiva huusi kaksi kertaa, te-
dettiin, että nyt oli tulossa tavara-
lähetys.

Tyynenä kesäiltana kuului jär-
vellä Runon koneiden ääni: "Tä-
vä tekkö, täiä tekkö, koko, koko koko kesän...". Launataisin tuli lai-valta runsaasti väkeä, kun monet edempänä työssä käyvät tulivat py-häksi kotikyliinsä. Myös kyliälä-mään tultiin usein launatai-iltoi-sin laivakyydillä.

Sunnuntaisin tuli Kiviniemestä kirkkolaita Sudenhännän kautta Virkkurantaan odottaen kirkkova-
en palnutta. Kiviniemessä ei näet ollut omaa kirkkoa ja petäjäjärve-läisten oli päästävä myös järven yltä, joka tässä kohdin oli lähes 2 km leveä. Muutemman järven leve-
ys oli keskimäärin n 1 km. Sun-
riempien juhlien, hautajaisten ym johdosta tuli ylimääräinen laiva-Syksyisin ja keväisin Suvannon yltiys oli suurena pulmana. Ros-puuttoaika saattoi usein kestää monta päivää. Utkarokkeita jään ylitäisiä tehtiin, joskus hevonen putosi järhin, silloin juostin nuo-raraijpojen kanssa apuun. Keväi-rin lauttoina ne sitten vaelsivatkin kohti Tarpaleenkoskea siirtä-
kin rannalla olevia veneilatoja tai laivallaitureita paikoitetaan. Oli suuri tapaus, kun ensimmäinen

laiva keväällä posoitei alavir-taan, se oli oikea kesän merkki jäveranta-asukalle. Kaalastusta harjoitettiin myös omiksi tarpeiksi, olivathan kirkas-
vetsen Suvannon kalat hyväma-
kuisia. Rannat olivat yleensä ete-läpuolella järkkiä, "vonkka" oli lä-hellä ja kaislikorannat harvinais-ta. Saarikien järvessä oli vain yksi, Lapinlahden kylän kohdalla. Kun Suvanto oli 30 km pitkä, saal-ta arvata, että tuulen käydessä pituussummassa, olivat aalloit tä-s-
sä melko syvässä järvenssä suuret. Ojanien kylä oli keskijärven kohdalla, 15 km oli kumpankin suuntaan. Ei kesä-aikaan juuri moni maitse kirkolle lähtenyt. Aika meni paremmallakin kulku-neuvolla.

Kesäkaika oli oikeata juhlaa, kau-nis luonto, edullinen, lämmin il-masto ja ihminen laulua tuuva mestä. Satakielkin lauleli kesäil-loin rantakoirykoissa. Metsäheitä pyrähteli kehääjäläntu lentoon säilyttään kulkiijan yön hämyssä. Muistihin on erikoisesti jäänyt juhannuksen tienoo. Jo päivä en-
nen kerääntyihin juhannuskokon tekoon, koottiin puuta metsästä, tehtiin oikein säätikokko, vähiillä pyörähtihin piirissä ja laulettiin pi-
rileikkilauluja. Usein poltettiin pienä "odotuskokkoa". Silteen al-
kaan oli piirileikki suosiossa ja piirileikkilauluja sanoinheen osat-hin runsaasti. On suuri vahinko, kun tämä kaunis ajanviettotapa on lakannut.

Kun syksy sitten alkoi tehdä tu-loaan, kuhliat ilmestyivät pellon-lle ja tuli piti syyttää tupaan, har-rastivat monet Ojanien miehet metsästystä. Mieleeni ovat eriko-
isesti jääneet ne illat, kun kerään-
nyttiin Mönkönlammen rannalle odottamaan aamun valkenemista ja sorsastuksen alkamista. Siellä olivat Heikki, Maant, Mikot ym nu-
hion ymäläillä, olipa "ylipuoletai-lan" tullut vieraksi metsästäjä-kaverit. Kyliä silinä juttu luisti ja mieli oli salaperäisen jännitty-
nyt. Sorsastuksen jälkeen tuli met-säsilintuista ja jänksien vuoro. Va-paata oli silloin metsällä käynyt, eikä maika oltu kennelekkään eri-koisesti vuokrattu.

Kun sitten talvi saapui, muuttui harrastus hiihdoksi ja maenlas-tuksi. Muistain monta lastikaista, kun Nihdin jyrkässä mäessä las-
kettiin "saakalla" hurjaa vaun-hittia tai hiihtokipailuissa otettiin mittaa naapurin ja naapurikylien pojista. Sukset olivakin suosittu kulkuneuvo. Kun kansakoulu käy-tiin Petäjäjärvelle, jonne matkaa kertyi noin 5 km ja suurin osa kou-luustista nihti tuon välin päivit-tään edestakaisin, tuli hiihtämi-
sestä hyvä tapa. Hiihtäen tehtiin itäma- ym matkat ja naapurin-
kin saavoitoin iltakyllie.

Kun Suvannon jää oli tarpeeksi lujaa, viehkahittiin hevoste järven yltä. Silloin oli mukavaa hujauttaa hevosepölyllä jään yltä. Pyhäisin ajettiin kirkolle kulkusten kilistese-
sä. Hevosurheiluaakin Ojanienessä harrastettiin ja varsoista kasva-
kettiin hyviä hevosta. Muutamat kilpa-ajotkin pidettiin jäällä. Myös tukina jossa monet kävivät talvisin, tuuhan siitä kaivattua hisänsiotia. Usealla ojanieneläisellä oli nifi-tyypalsta Petäjäjärvelle. Talvisin ajettiin lyhnekuoromia niityltä ko-tiin puitavaksi.

Näin työn tohdussa kului talvi ja edettiin kohti uutta kevättä ja ke-sää. - L. L.

Lapinlahti

Onko minulle annettu se onni, että saan kuvata sinun kauneutta-si tuleviläkin sukupolville, jotka eivät ole sitä nähneet, mutta joi-den olisi pitänyt se nähdä.

Meidän koitimme seisovait n 6 kilometriä pitkällä rantatöyrääl-lä, 6 km vapaata uimarantaa Su-vannon kullankaista santaa. Mistä muualta löytäisikään kuusi-
kymmentä perhettä sellaista on-nelata, lastia, nemiä, luotoja ja Suvannon ainoa Käjävasaari suo-

jana idän tuulia vastaan. Valtavat näköalat 8 kilometriä pohjoiseen pitkin Suvannon seikkää, jonka ta-
kana siirsiävät kirkkomme ja kei-lotapuun tornit, jotka näit kauniilla ilmoilla eikä stellä ruma ilmo-
ja oluttakaan. Pitkin järven seikkä kiertävät kirkonkellon kaunitt soinnut ja sinä kuulit ne silloin, kunllit käen kukunnan kevätlehdos-sa, sirkkolejen siirnan heinäpellio-la ja yönteisen hyrinän siirnanha-kunakalla, niin tarkka oli silloin sinun kuullosi.

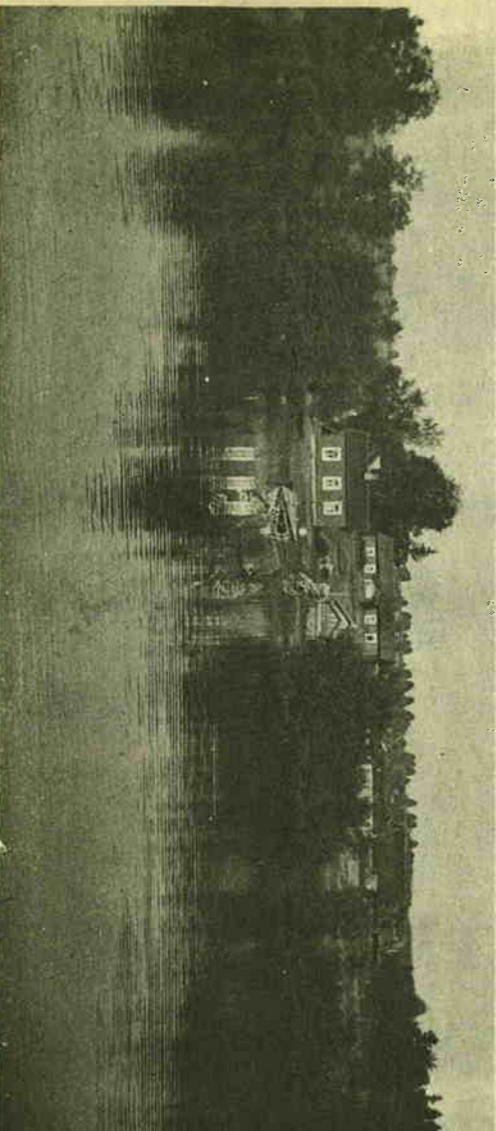
Etelään ulottui katseesi kohtisi akkunasta 5-6 km, rantaviivän va-lkutus. Itäsiävät lahdet ja niemet. Annoit samalta seisomalta katsee-si klerfiää rantoloja, näit myötäpäl-vään klerfiären Ruunun-, Hennon-, Lampun-, Mustan-, Kekin-, Pato-
ja Nainniemen, joiden valtavat hiekkamassat täme siirrettyinä tekstisivat meistä kaikista sakkula-laisista miljoonamiehä.

Nämä valtavat ja kauniit näkymät varmnan kasvattivat koitukyläni ih-misistä kavaas eteen ja ylös täi-tävää kansalaista, meli teki tuon-
ne tai vaaranaman aa onnean koit-muualle. Suomeen oli vilkasta, opintille teki monen mieli, si-viäsharrastukset kehnoivat kaikkia, varsinkin nuorisoa. Ur-heille ja liikunnalle antoivat sy-säyksen metsäpuut, uimarannat ja verrattomat sukstimäet. Ristikki, Maitkonpalle, Sakkolanmäki, Sok-
ritoppa ja Kohtrannanmäki olivat niitä palkkoja, joiissa poikavuosten kunto karkei ja kivat käytiin. Ei-vät niitä mäkkiä dysyneet dystyissä pojat puolotetkan, Sööderin Viikke ja Iljanmikon Verissa olivat ihaili-tuja sankareita näissä tohdussa. Tällainen eristetty kyläyhteisö kasvatti yhteishenkeä ja kaunis koitseutu opetti sitä ja koko isän-maata rakastamaan. Yhteiskun-nallisesti kylä oli niin yksimiehi-nen, että vaaleissa kyliäjäisten ul-kopuolelle meni vain yhdenkäden sormin luettavat äänät. Yhtä yksi-mielisiä oltiin silloin, kun koitkon-tua uhkasi vaara ja vainolainen, v. 1918 ei ollut kukaan epätoivon-puolustettava ja mlhin memmä. Vä-päsehtolasta lähti täysi rymäkä Ve-näjänsaaren retkeille, toinen Ant-rean rintamalla, kolmas Raatun yksitelien arvan kautta ja vapaa-
ehtoisesti muualle.

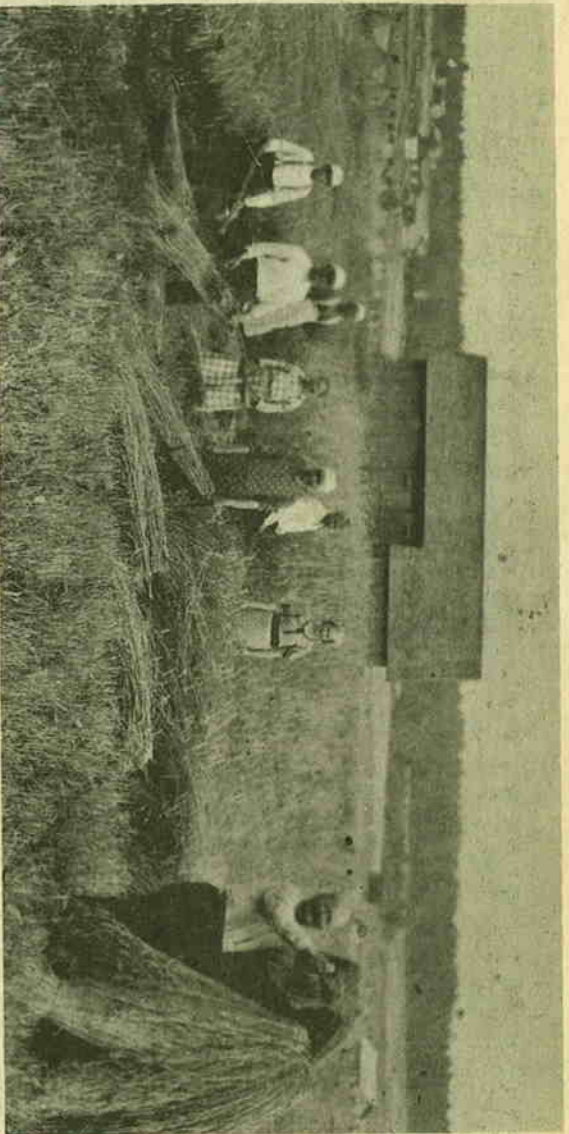
Meidän toimintolomme oli ver-rattain hyvä, olhan aikotnaan Pie-tari miljoonakaupunki 80 km pääs-sä. Sinne elintarvikkeilla oli ra-jattomat menekkimahdollisuudet. Kylässä oli syntynyt eräänlainen yrittäjänuoto, tottuneet Pietarin kävijät ostivat maidon, lihnan, voin, kalan, marjat, jopa stenehkin ja kuljetivat Pietariin. Kun tämä idänkauppa v. 1918 loppui, sunn-tautui voimakas tuotanto ja kauppa muualle Suomeen ja sitä tietä voijn ja muuten muodossa jopa ulko-maille. Esimerkiksi porraskaupan alalla toimivat pitäjän parsiemekat niin tehokkaasti, että Sakkolan por-saiden mane kantautui kaikkealle Suomeen. - A. K.

Riiskan kylä

Sakkolan pitäjän Riiskan kylä si-jaiti etäisimpänä Sakkolan kylä-sä, Suvannon alajuoksulla. Kylä ra-joitui etelässä Metsäpiirtin Raa-jun kylään, länsilomassa Raatun pitäjän metsiin, luoteessa Lapin-lahden kylän metsiin ja pohjois-kotiliossa Suvantojärven. Pää-
kannimistä mainittakoon Raajun rajalta lähten Tuokommäki. Ho-vinmäki, seuraavana kylän kes-kusta, jossa sijaitti Riiskan kan-sakoulu, mylly, saha ja sähköäl-tos, jotka olivat Tenkosen valdes-ton omistuksessa. Myös Sakkolan Ounuskaupan Riiskan myymälä ja puhelinkekus Skytän talossa oli-vat tässä keskustassa. Seuraava-na lähteen mennessä oli Koppe-roismäki ja siitä vasemmalla Not-konseutu, Martimäki, Tarohtin-mäki sekä Lähenmäki. Koppe-roisemään alta käännyttiin oike-
alle Kiiskurantaan ja Kiiskimmä-

Riiskan laivallaituri, -tykki, ja Pektesen talot Suvannon rannalla

Ruista niitetään A. Kekin pellolla Haparaisissa v. 1937

elle, edelleen Mustaniemi ja Naisniemi. Keskustan kohdalla rannassa oli Vihtova, vastapäätä Suvannon pohjoispuolella oli Pa-tonemi, jossa oli suuri soranotopalkka. Tuokomman vastarannalla oli Kirvesmäki ja Taipaleenjoen mutkassa Koukummiemi, nämä olivat Metsäpirtin peltiä. Tuokomäen metsät rajoittuivat Kyöminmäkeen, joka oli hyvin korkeaa palkkaa. Seitti näkyi hyväällä säällä kauas Laatokalle.

Elinkeino Riiskassa oli, niin kuin muuallakin Sakkolassa, pääasiassa maanviljelystä ja karjanhoitoa. Karjaa pidettiin joka lajia. Oli lehmä, lampaita, sikoja ja kanojakin. Emakoiden pito ja porssatuotanto oli mainittavin. Riiskassa oli useita porssaviljittäjiä, "porssimekkoja", jotka huolehtivat kyläporssaitten myynnistä. Mainittakoon Raatan veljekset, Kiiskin Aleksanteri ja Eino Kiiski. Jo vähän vanhempa poivea edustivat Tuokomällä Pekkasen Heikki ja Martti, ja myöhemmin Väinö Pekkanen.

Tavallisia ammattiseppiä oli Riiskassa kaksi, Koppasen Matti Tuokomällä ja Kopperomällä Adolf Kosonen, joka oli parhata kengitykseppiä lähtenöllä. Liikelaivakanta oli hyvin vähäistä. Vain kaksi kauppa, Sakkolan Osuuskunnan likski vain Aleksander Ulkosen sekatarvakauppa.

Seuratoiminta Riiskassa oli hiljaiseloa. Oli kumminkin useita seuruja toiminnassa. Niinpä nuorisoseura toimi jatkuvasti Ilkama pitäen ja kesällä urheilukilpailuja, talveilla hiihtokilpailuja. Oltiin nuorisoseuralla oma talokin Kopperomella, juri valmistumisvaihessa emän talvisotaa. Seuran toiminnasta on mainittava Kyöminvähäiset urheilukilpailut kesällä Petäjärven, Lapinlahden ja Riiskan kesken.

Maanpolustustyö oli Riiskassa hyvin innokasta. Niinpä suojeluskunta ja lottajärjestö toimivat aktiivisesti. Kurssella ja harjoituksista pidettiin säännöllisesti. Lotat suorittivat kunnonarsseljaan joka viikko ja ompeluseura kokoontui säännöllisesti. Marttayhdistys oli myös toiminnassa ja järjesti kurssia joka vuosi, kutoma- ja ruonanlattokurssella, pari maaintaksemia usein pidettiin kurssella ja kilpailuja Riiskan kansakoululla, kun siellä oli paremmat tilat ja kentät urheilukilpailuja varten.

Riiskalaisia asuu nykyään mm Punkalaitumella, joita allekirjoittajakin on. Tämä Punkalaitumella on tyypillinen satamatalainen maalaispiitäjä. Kuntamuoto ei poikennutsa Satakunnan pitäjistä sanottavimmn. Sakkolalaisia on kunnanhallituksessa ja -valtuustossa sekä seurakunnan luottamushenkilöinä.

Elinkeinoelämä on pääasiassa maanviljelyä, erikoisesti villan viljelyä. Nautakarjaa on kovasti vähennetty. Sikatalous on sensijassaan hyvin suuressa mittakaavassa joissakin kylissä, erikoisesti porssatuotannon muodossa. Myös eräissä kylissä on kanatalous erikoisen suurissa puitteissa.

Vientikunta Munan auto hakee kannummat suoraan tuottajan kotona Teollisuutta ei Punkalaitumella juri ole, vain puuteollisuutta hukan, mutta enemmän toivotaisinh.

T o i v o U k k o n e n

Hovin kylä

Hovin kylä, nuorin Sakkolan kylissä, oli sotia edeltäneessä muodossaan tämän vuosisadan "tapista". Kylän syntymäpäiväksi katsotaan toukokuun 11. päivä 1911, jolloin maataloushallitus nimeti asukkaat v. 1874 valtion luvastaman Petäjärven lahjoitusmaahovin kantatila muodostetuille 28 asutuspaikalle. Näin syntyi Hovin kylä virallisesti ja käytännössä se alkoi vähitellen muodotua seuraavien viikkojen aikana, asukkaatkin laajeni ja katosi, ja myöhemmin kaupakirjalla ja myöhemmin kunnakirjalla haittuna saarnilleen tilalle. Nimi Hovin kylä ei ollut kuitenkaan alunperin itsestään selvä asia, vaan se vaad oman kehityskautensa tultakseen käytännössä "viralliseksi" nimeksi. Kylläkin ohi syntynyt Petäjärven lahjoitusmaahovin maille ja seutu oli tunnettu van Petäjärven nimellä jo niinkin varhain kun 1800-1400-luvulla. Silloin mainitaan Petäjärven ohi leen peräti kahdeksan kylää, joista eräs nimeltä: "Kysä. Petäjärven kappelin luona." Tämä ei kuitenkaan tarkoita hovia ja sen kappella - josko nekin jo lienevät oleet olemassa - vaan jossain Kappakunnan seudulla olutta vanhaa kreikkalaiskatolista hautausmaata ja kappella. 1500-luvun lopulla koko seutu oli jälleen niin auttona, että pitäjistä löytyi vain 5 verotalonpölkää. Vuonna 1638 mainitaan jo Petäjärven läikin ohi leen 17 verotaloa. Niiden järvi ja kylä lienevät saaneet niitä ympäröivien kauniden petäjikkökanakaiden ja -harjanteiden mukaan.

Varsinainen Petäjärven kylä sijaitsee järven länsipuolella kaapakkon metsikkönäksen takana. Hovi taas järven lämpöellä sijaitsevat pellot olivat hovista itään ja kaakkoon yhtenäisenä, noir kaidensa edän hehtaarin suuruisena peltoaukeana. Näin ollen hovi peltohoon muodosti muusta Petäjärven kylästä aivan erillisen viljelysalueen, joka pinnamunodotukseltaan oli kuin kumoon käännetty ruokailutanen. Tästä alueesta oli johdettu ne 28 asutuspaikkaa, joista rakennettuna muodostui luonnontekoisena yhdenäsen kyläkunta. Mainittakoon, että tilojen lukumäärä oli kakkiaan 30, mutta kaksi niistä ei ollut asutuspaikka. Toinen oli hovin rakennusten ympärille jätetty viljelyalakaan noin 2 1/2 ha suuruisen kantatila ja toinen kylän lounaispuolella sijaitseva vähäinen myllynti. Hovin pelloilla ei vuoteen 1911 ollut hovia lukuunottamatta mitään varsinaista asutusta. Rautuun johtavan tien varressa kylän laidassa oli ns eteläinen vauhtitupa (nyk. Sikkön talon

paikalla) ja Riiskan johtavan tien varressa lantien vauhtitupa (Tyrvään mäellä. Kurun talon paikalla), Petäjärven kylään johtavan oikotien varrella Summosten kaan kaalia oli Summosten torppa ja hovin vauhtituvassa läheisyydessä ns riuhittupa, Hartikkaisen talon paikalla.

Hovin viljelysaukean yleisenä nimityksenä oli "Hovinpelto" ja tämä nimitys oli käytössä vielä asutuksenkin alkuaikoina. Hovin kyläläisistä puhuttaessa puhuttiin "hovinpeltoalaisista", tai mentiin "Hovin viljelyalasta", ja tultiin "Hovinpelto". Leikkilissessä mielessä puhuttiin "Löyrykylästä" ja Sakkolalaisittain äännetynä "Löyrykylästä". Nimi Hovin kylä alkoi vaikuttaa 1920-luvun paikkeilla. Oli vuosi 1924, kun Hovin kylän isännät Pen-Petäjärven (Mikko Lamppu) vaativat Hovin kylästä omaa kunnakirjallista ja käyttämään kylästä virallisesti omaa nimeä Hovin kylä, mikä käytännössä alkoi olla jo vakiintunut nimi. Jonkun maille vakiintunut nimi jäi tihyesti ennalleen Petäjärvi 1-3.

Näin siis vähän yli kymmenen vuotta sen jälkeen, kun Hovin kylä oli käytännössä muodostunut, vaikkakin myöskin sen nimi ja uusi tiloikas tuli tässäkin suhteessa tar-arvoiseksi muuden pitäjän kylien kanssa.

Vuosi 1924 on edellisen likski kylän historiassa muutenkin merkittävö. Silloin aloitti toimintansa vasta perustettu, valtion ylläpitämä Petäjärven emäntäkoulu entisessä, mutta perustellisesti uudistussa Petäjärven lahjoitusmaahovin rakennuksissa. Näin alkoivat puhaltua koko seudun ylle uudet tuulet tästä kaameiden kaunuttujen varjoistamasta ruuhkaiden hovista. Aleksanteri Aava laulakin koulun vihkiäisiin kirjoittamassaan juhlarunossa:

"On näitä palkoin kaskutkaameat, kuin aaveet, liikkuu kansan kertomat.
Ei ilosoinnin helkää muistot nuo, ne suurinummun melle saapuuo luo, ne värähdettyään haastaa, mileleen on isäin elämäitä aika tää."

Mutta jatkaa runonsa viimeisessä osassa:

Kylli on onni täällä olla, varsin armainen asua,
ajalla ihanan aamuun,
sorjan päivän paistehessa!
Yöt on ylitse käydyt,
vuodet sameat samotut.

Emäntäkoulu toi tullessaan monia uusia virikkeitä nuoren kylän elämään. Koulun opettajakunta oli mukana kylän yhteisissä harras-

tuksissa ja vaikutti näin niin henkiseen kuin aineelliseenkin kehitykseen. Samoin joka vuosi uusia uusia oppilaspäiviä toi aina uutta väriä kylän elämään.

Samana vuonna 1924 lokakuun 5. päivänä vihittiin myöskin Hovin kylän uusi kansakoulu. Näin oli tämä lähtään vielä lapsenkengissä teepasteleva kylä saanut samana vuonna kaksi opinuhjaa. Kyllä ei ollut enää "Löyrykylä", vaan alkoi olla seutukunnan keskeisimpiä paikkoja, varsinkin emäntäkoulun ansiosta, kukapa iäksen Kannakseen tai ainakin lähipitäjän asukas ei olisi käynyt jokasyksyllä emäntäpäivillä Petäjärven emäntäkoululla.

Koulu ja kyläkin olivat kesäisin lukuisen retkeilyjen kohteina. Näiden kermien arvoista ja opittavaa oli paljon. Varsinkin emäntäkoulun esimerkillisellä tavalla hoitettu iso puutarha herätti aina ihastusta. Retkeilyjen mielenkiintoa hehätti myöskin kylän peltojen keskeillä sijaitseva vanha kreikkalaiskatolinen kappeli, sekä sen ympärillä oleva ja neijännehehtaarin suuruisen hautausmaa vanhoine hautauskivineen. Kivissä olleita kirjotuksia tankkailien yritettiin saada nimistä selvä.

Jos koulut antoivat uuden sysäyksen kylän kulttuurilliselle toiminnalle, niin maanmanarvoista oli jo aikaisemminkin. Kylässä oli eräs harvinaisuus. Sinne perustettiin jo vuonna 1919 oma kirjasto ompeluseuran keräämien varojen turvin, joka seurasi sittemmin muutettiin Hovin kylän kirjastoosaraksi ja on toiminnassa vielä tänäkin päivänä. Kolmikymmenvuotia vaiheilla sille oli jo useihin satolihin teoksien nousua oma lainakirjasto, joka myöskin oli ahkerassa käytössä. Seuran yhteydessä oli myös vilkkaasti toimiva urheiluosasto. Marttojen toiminta kutsuneena ja kehoituneen oli monivuotista toimintaa Kotopintoketohon, kylän alkuaikoina puhujaseura ym. Erikoisella lämmitillä muistellee kylän hegelilistä elämää. Toimintaa oli. Herättyksen tuulet puhaltelivat nihin aikoinen yllä koko Kamnaksen. Samanjulistustalasuksia järjestettiin kodeissa runsaasti, niin papistin kuin maallikoideinkin toimesta.

Täitä kaikkea ja kylän ulkopuolista kasvoja muistellen tekisi mielei sanoo: Hovin kylä kasvoi sisäisesti ja ulkonaaisesti kilpaa. Alussa väliaikaisesti ajoittujen asunusten tilalle olivat nousseet uudet kaunitt kodit, tai eristeet tuulet perinpojin kunnostetuiksi. Talojen lukumäärä oli, veljesten kesken tiloja jaettaessa, noussut jo lähelle neljänkymmenen. Kylän peltoala oli nyt lähes puolella, ollen ennen tilavastota 373,14 hehtaaria. Tämä kaikki täysin tuottavaa ja hyvässä kunnossa olevaa viljeltyä peltoa. Lienee ollut totta erään naapurikylän isännän sana "Hovin pellot o vilja-aitta".

Vielä kauden vuosikymmenen taaka hovin kyläläiset tuntevat kunnioitusta isänsä työtä kohtaan ja kilttoihin mielin muistelevat, että heillä edes nuo 28 vuotta oli Hovin kylä. - K a i n o R y t t y.

Röykkyläistä

Mistä lieneekään keräntynyt niin paljon kiviä yhteen paikkaan kuin mitä oli Röykkymäellä, Suvan-

toon pistävällä niemen kärkeillä, jonka ohi Kiviniemen koskena vihelletävät Vuoksen vedet alkoiivat matkansa Suvantoa pitkin Laatokkaan. Näistä Kiviröykkyläistä lienee kuitenkin saanut nimensä Röykkymäen ja Sudehännän välinen Röykkylän kylä, missä runsaat kolmekymmentä penttiläistä - jolkossa joltakin keskkokotiastakin - söi leipänsä "nies ot-san", kuten aikanaan Paavo Saarijärven salomalla. Kovin kaukana salomalla Röykkylä ei kuitenkaan sijainnut. Rautatie oli aivan naapurikylässä, ja pitkin Suvantoa, jonka rantapenkerille Röykkylä venyttäytyi puojen penhikkulman pituutena kylänä, kuluvat laivat Suvanto, Runo ja Saimaa kukin aikanaan.

Sakkolan kirkonkylänkin ohi, Kiviniemen Taipaleen joelle, jonka muu Suoml tultee parhatten talvisodan yhtenä kovimpina talviretkipäikkäänä. Ja kun rautatietä pitkin pääsi Kätkäsimen ja sitä kautta meikinpä mihin tahansa, sekä maantietä Viipurin kautta valkakaipa Herrojen Helsinkiin, niin mikään varsinainen syrjäkylä Röykkylä ei sijainnitsa puolesta oltiin. Ellei nyt aivan liikenkeskuksina.

Röykkyläiset eivät olleet ylen rikkaat, mutta varsin vähän oli rutioköyhäkkään. Kukaan pyrki tullaan omillaan toimeen ja osallistuntoon. Kylässä ei ollut kansakoulua, jenen maalaiskylän henkisen elämän keskeisin hahmo kansakoulussa lapset olivat oppineet lukemaan ja saaneet kuttuun riihentöihin tarvittavaa virikettä, oli kyllänsä monia henkisiä harrastuksia, joita pidettiin virteillä kotikyläläisten voimin. Nuorisoseura toimi vuosikymmeniä ohjelma- ja näytelmäryhmineen, jossa opintokertoineunutta. Kylläisten oma-aloitteisuutta osoittaa erityisesti nuorisoseuran ja kyläläisten yhteistyönä rakennettu tanssilava näytelmähooneen, jota esitettiin "Anna-Liisat", "Siemenperunat" ja monet muutkin tunnetut kansannäytelmät, tavallisesti kaikkien kyläläisten yhteiseksi iloksi. Osallistuvaapa röykkyläläisen Kiviniemen ja Röykkylän yhteisen työväenyhdistyksen toimintalon rakentamiseen ja innokkaimmat olivat mukana myös Kiviniemen nuorisoseuran Näytelmätoiminnassa. Eräänä talvina toimi kylässä myös pitäjän lukkarin johtama laulukoro, joken kyläläisten henkiset harrastukset olivat hyvin monipuoliset.

Syyskesäisin Röykkylässä oli eräitä juhlaiva päiviä, joiissa olivat mukana niin nuoret kuin vanhatkin. Ne olivat talkoopäiviä, joita erityisesti kylän nuori väki odotti mielenkiinnolla. Talkoot olivat tavallisesti elonleikkuritalkoota. Jos jokin nuorijät valmistuivat niin yllättäen, ettei oman väen voimin ehditty niittää viljaa ennenkun se alkoi "varista" eli tulla liian valmiiksi, järjesti asiantonmistaja talkoot, joihin kutsuttuna saavat koko kylän väki. Silloin oli elopellolla vilskettä. Yhdeessä ilpäässä tuli talkokiksi suurellojakin villapeltola, kun erityisesti vielä leikkuväen kesken vallitsi leikkilinen kilpailuhenki. Tavallisesti koko talon ruispelo (tai kauraa- tai ohrapelto) täytyi ilhaan muunnessa kimalaista (vilkoista tai kymmentöistä), minkä jälkeen talo tarjosi kallelle pulakavil-

Suvantojan saha Kiviniemessä

Valtuuskunta hyväksyi esityksen ja valitsi samalla asiaa hoitamassa toimikunnan, puheenjohtajana talousneuvos Juhon Kekki, muina jäseninä herrastomari Juhon Kekki, osuuskassanjohtaja Aleks Kallonen, talonomistaja Santeri Ollikkainen ja toimintajohtaja Yrjö Raaska. Kauppakirja allekirjoitettiin maaliskuun 8. päivänä 1956. Valtuuskunta vahvisti sen huhtikuun 4. päivänä pitämässään kokouksessa ja valitsi tilalle hoitokunnan, johon tulivat Juhon Kekki, Santeri Ollikkainen, Matti Naskali ja Yrjö Raaska. Näin oli pantu käynnin taloudellinen yritys, joka antoi säätöä elimille huomattavasti lisää tehtäviä eikä arvostelijoita kannuttanut. Alueelle teetettiin kohtauspuutelmia ja uusi asutusalue oli syntynyt Lemppäisiin sakolalaisen toimesta. Perästäpäin todetaan, että toimempi on ollut edullinen säätöille ja kohan kauppanimillä valminta, kun sen toisiasiat tulivat tunnetuksi.

Säätiö voi käyttää vuositulain avustuksen ja muuhun toimintaan vain omaisuuden tuoton, peruspääomaa on säilytettävä kokonaan. Näin ollen voitit ensimmäiset avustukset jalka vasta v. 1950, jolloin 12 hakijaa sai yhteensä 50,000 mk silloista rahan. Koko ensimmäisen kymmenvuotiskauden aikana jaettiin 21,360 mk, seuraavan kymmenvuotiskauden aikana 85,810 mk. Nyt viimeisen viiden vuoden aikana v. 1968-72 on jaettu 55,920 mk eli koko toiminnan aikana 161,710 mk ja säätöön pääoma on lisääntynyt n. 50 % 15 viimeisen vuoden aikana.

Hallintoelimien ovat kuuluneet ja kuuluvat seuraavasti henkilöt, valtuuskunta: Matti Laamanen Pirkkala 1947-1956 puheenjohtajana, Matti Niipponen Pirkkala 1947-1956 puheenjohtajana 1956 lähtien, Väinö Viiskari Orivesi 1947-1956, varapuheenjohtaja 1956-65, Uuno Pulkka Nuovesi 1947-1956, varapuheenjohtaja 1966 lähtien, Juhon Kekki Lemppäisiä 1947-56, Aaro Viiskari Lemppäisiä 1947-51, Joonas Laurila Helsinki 1947-51, edelleen, Aleks Kallonen Lemppäisiä 1947-51 edelleen, Helmi Vuoskari Raaska Vesilampi 1947-1956, Aapro Pitkänen Huittinen 1947-1969, Aleksanteri Ukkonen Punnakalduun 1947-1962, Juhon Kekki herrastomari Lemppäisiä 1951-1968, Matti Naskali Lemppäisiä 1956-68, Eero Kurikka Huittinen edelleen, Toivo Ukkonen Punnakalduun 1962-1968 edelleen, Tarmo Koranen Lemppäisiä 1969-1971, Olli Laamanen Pirkkala 1969 - edelleen, Aaro Viiskari Lemppäisiä 1972-1972 edelleen, Hallituksen ovat kuuluneet: Juhon Kekki talousneuvos 1947-56 puheenjohtajana, Mikko Pekkanen Rauma 1947-50 varapuhjohtajana, Yrjö Raaska 1950 varapuheenjohtaja, 1956 lähtien puheenjohtajana, Juhon Kekki herrastomari 1965-68 varapuheenjohtajana, Santeri Ollikkainen 1947-64 sihteerinä, Helmi Vuoskari 1947-1956 edelleen, Joonas Naskali 1947 - edelleen, Jalmari Naskali Lemppäisiä 1956 - edelleen varajp. 1969-1969 edelleen, Esko Kallonen Lemppäisiä 1968 - edelleen, varajäsenenä Matti Niipponen, Aleks Kallonen, Väinö Viiskari, Väinö Pekkanen, Kirsti Suokas ja Tarmo Huskari. Rahavarojen hoitajana on Lemppäisiin-Viljalan Osuuspankki.

Säätiö pyrki edelleen etsimään uusia yrityksiä. Todettiin mm se, ettei ole pidetty kovinkaan kiinteää kosketusta entiseen sakkolalaiseseen varuuskuntaväkeeseen, jota nyt edustaa Hämeen Jäkäripataljoona Hämeenlinnassa, jatketaan näin JP 4:n perinteitä. Yhteystyötä on päätetty jatkaa. Näin päätettiin tänä talvena, kun säätöön edustajat osallistuvat Hämeen JP vuosipäivän viettoon pöytäloonaan vieraina.

Säätiö on merkinnyt 10 kpl Karjalaitalon osakkeita ja näin omalta osaltaan halunnut olla yhteistyökarijalaisen kulttuurikeskusta luomassa. Edellä on luettelomaisesti esitelty Suvanto-Säätiön toimintaa, nyt kunnasäätiö tulee toimineeksi 25 vuotta. Uskomme, että entiset sakkolalaiset ovat edelleenkin tätä toi-

I. KARJANMAKI

SAKKOLAN VANHAA HISTORIAA

Sakkola oli aikoinaan kaakkaisen Karjalan kannaksen emäntäjä. jonka pinta-ala oli laaja noitten Venäjän rajasta Käiväsalmeen saakka.

Sakkolan ensimmäinen kirkko oli rakennettu Kiviinemeen, Vuoksen Suvannon yhtymäkohtaan jossa 1500-luvulla ja lie ollut ensimmäisiä kirkkoja Karjalan kannaksella. Kirkon sijaintipaikka oli paras mahdollinen, oihan se melkein pitäjän keskiosissa. Perästäpäin Vuoksen vesistöön rannassa. Vedet olivat niinä aikana parhailta kulkuteitä. Kiviinemi oli myös yksi niistä harvoja paikkoja, jossa Karjalan kannaksen kahla jakava maankulunevoilla, sillä iklimuutoksista ajoista saakka täällä oli ollut silta. Tosin se oli usein hävitetty ja poltetu sotien aikana, mutta aina se oli rakennettu uudelleen. Kulkijan tästä valtielle Käiväsalmeen, Viipurin ja Pietarin välillä.

Kiviinemeen oli rakennettu myös innointu lähelle kirkkoa ja siltaa. Miltään taisteiluja tämän ilman omistuksesta ei liekä käyty. Ilma oli ehkä tehty suojaamaan vesistöön ylläystä ja asutusta kirkon läheillä. Linnassa oli mahtavaan valtiinoutojen sisällä avara tasainen kenttä. Aikaisemmin siellä lie ollut puurakenteita, jotka olivat lahomme ja jäännökset korjattu pois. Tällä, vehnahan homon keskellä, oli kesäisin kaunis ja suosittu juhlapaikka, mihin nuorisot usein koontui omiin leikkeitinsä, ja jossa vaiehttiin myös useita suuria isänmaallista juhla.

Sakkolan alueella oli myös aikoinaan Taipaleen kaupunki Laatokan ja Suvannon yhtymäkohtassa. Tämä kaupunkipaikka lie peritynyt pakkanuden ajoilta. Venäjäläiset polttivat ja tuhosivat sen niin perinpohjaisesti 1856, ettei se enää

koskaan noussut entiseen asemaansa.

Kiviinemen kirkko poltettiin Isovihan aikana 1700-luvun alkupuolella. Kello upotettiin Suvantoon, josta se löydettiin yli sadan vuoden kuluttua ja nostettiin Sakkolan kirkonkorin entiseen yrtkansa. Sakkolan kirkonkellot pelastettiin talvisodan jaloista kanta-Suomeen ja ovat Kansallismuseossa. Kiviinemeen ei enää utta kirkkoa rakennettu, mutta hautausmaa oli käytössä vielä 1747 asiakirjojen mukaan. Sakkolan kylään, noin viisitoista kilometriä alemmaksi Suvannon rannalla oli rakennettu uusi kirkko jo 1674. Rakentamisen lie vaikuttanut myös se, että saamassa kyässä oli kreikkalaiskollinen kirkko. Taisteilun ihmisielusta oli kova täällä rajaseudulla. Myös seurakuntakeskus muuttu Sakkolaan ja Kiviinemen papilla myytiin jollekin Tikalle.

Myös maatalo oli Kiviinemessä jo 1700-luvulla Pietarin, Viipurin ja Käiväsalmeen maanteitten risteyksessä. Kaupunkien välinen kyyditysaitos oli jo silloin toiminnassa.

V. 1818 tapahtui huomomullisuus, joka vaikutti paljon Sakkolan oloihin. Tällöin ryöstäytyvä Suvannon vedet Laatokkaan. Veden pinta laski Suvannossa noin yhdeksän metriä ja rannoille saatiin paljon ensiluokkaisia viljelysmaita. Kiviinemen koski alkoi virrata päinvaistaiseen suuntaan. Tapankirjassa kerrtoo Topelius Maamme

Sakkolan pitäjää pientenyt 1600-luvulla, jolloin siitä lohkaistiin Pyhäjärvi ja Rautu. Meksäpirtti erosi omaksi seurakunnaksi 1894. V. 1914 liitettiin uuteen Vuokselan seurakuntaan pitäjän länsiosasta Kunnikaaristun, Rähänriipon ja Nolsimemen kylät.

MUISTIKUVIA SAKKOLAN KUNNALLISELÄMÄSTÄ

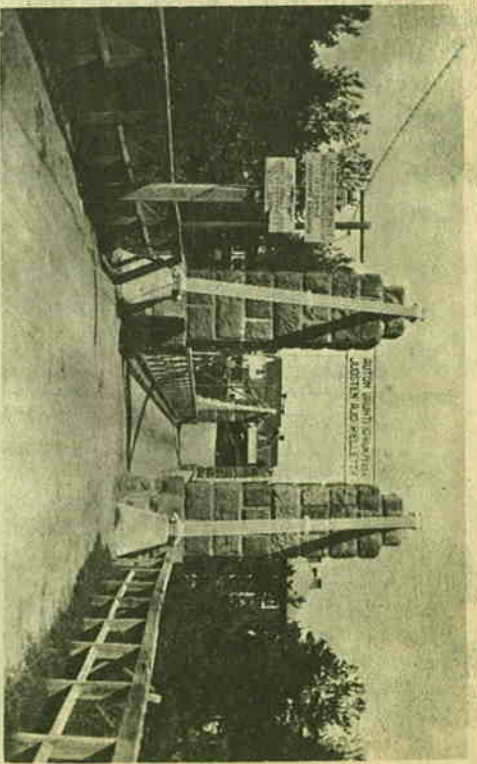
Ensimmäiset hajanaiset muistikuvat Sakkolan kunnallisesta elämästä ajottivat v. 1909 paikallisle, jolloin kyläme miehiä oli kutsuttu koolle kylän veroräyrien määräämistä ja valvausten sijoittamista varten. Kokous oli kohtisuossa tuvassa, kun parempia kousutijoja ei silloin ollut kyässä saatavissa. Väkeä oli tuvan täydetkä, kylävanhin ja lautamies mukana, sekä kunnaneuvinies, joka johti puhetta.

Äyri asetettiin taloitan ja veroräyrien edellisen vuoden kantoituen perusteellut muutokset, joihin vaikuttivat henkilönmuutokset talossa, sairautapaukset ja muuhommatava tarkistusta vaativamuutos talon elämässä. Muistaaknsi suurin äyrimäärä oli 12 äyriä ja pienin 4 äyriä, lisäksi nelatalo, jotka köyhyyden ja sairauuden vuoksi kokonaan vapautettiin veron maksusta. Myös poikkeavan huono sato ja karjan sairaus olivat veroa vähentäviä asioita. Poikien kasvu mlheiksi, petojen pinta-alan kasvu ja perinnön saanti olivat veroa lisääviä tekijöitä. Äyriä määrättiin ja vahvistettiin alkusopuisasti jonkun naapurin, kylävanhinman tai lautamiehen esimintaa tukemassa ja toivomme, että säätöön puolesta voitaisi jatkuvasti tehdä tuloksellaisia työtö Sakkolan tapojen ja perinteiden vaalimiseksi tuleville polville väestäväksi.

tyksestä. Kyliäläiset vain pitivät siitä tunkasta kiinni, etteikylän yhteinen äyrimäärä pöleestä nousseman ja kunnan puolesta taas oli tavoite aivan päinvaistahan.

Vaikeammalta kuin äyrien määrääminen minusta tuntuu olohen pirtin (kylän) valvausten sijoittamisen "kiertoon". Valvauset kun eivät aina kulkeeneet "kierron" mukana, vaan oma-aloitteisesti jättivät huonompia taloja väliin, jopä kesällä lähtivä pois pakka-kunnalla, aina Pietarin saakka rahan ja voikan sekä tupakan "hienuseen". Hyvin kuvaava on erään emännän sanonta, kun aamulla ei "ruutiämää" ollut mailla ei pihoilla: -"Leena tekehautti lantelaan ja läksi!" Tämä Helena oli nuorena ollut Pietarissa ja oppinut kaupungin tavoilte, joten mieleli paloi Pietarin humunon vielä vanhanakin. Näin meni kesä ja syksyn tulien Helena tuoiin krununkyydillä jälleen kotikyliään, jolloin jälleen valvausena kiertoi alkoi. Määrävuosina huollettavat jaettiin uudelleen eri pitireille. Kuoleman ja uusien tulokkaiden aiheuttamat erot näin tasattiin.

Sakkolalle tuotti vaikeuksia se, kun kirkko oli rakennettu kyläläisten keskelelle pitäjää, mutta silloinen tärkeä kulkureitti järvi oli muuttunut liikenteelle rajoittavaksi tekijäksi. Alna huomommaksimmutti syrjäkylän asema kun Hiittolan-Raasuhin rautatie rakennettiin kulkeaman kunnan länsi- ja eteläpuolelta. Näin keskittyi hi-

Kiviinemi oli vuosisatoja liikenteen keskitäjä, kuvassa Kiviinemen maantiesilta

J. NASKALI

PALUU SAKKOLAAN 1941

Elokun 23. pnä 1941 noin kaksi vuorokautta kestäneen kovan taistelun jälkeen omat joukot mursivat Sakkolan asemansuudulla rauhtien suuntaa noudattavan viholiisen puolustuslinjan. Tämän murrtuuta viholiinen vetäytyi ilman vastarintaa Suvannon eteläpuolelle aina vanhan rajan tuntumaan, joten Sakkolan pitäjää vapautti kokonaan.

Sakkolan kunnanhoitokunta oli aikaisemmin Sotilashallinnon kehottuksesta varautunut Sakkolaan jällempalautta varten valitien kunnalle esikunnan, johon kuuluivat Juhon Kekki kunnanpäällikkönä, Jalmari Naskali väestönsiirtoujohtajana, Mikko Pekkanenkansanhuolloujohtajana, Matti Laamanen kuljetuspäällikkönä, muina jäseninä Juhon Turkkinen ja Aleks pp. Kallonen, kunnan maatalousjohtajaksi Arvi Lemmety sekä joka kylään viljeluspäällikkö.

Kunnakeskunta saapui Sakkolaan 5. pnä syyskunta, ottaen maljapalkaseen Matti Pitkäsän talon Viiksanlahden kylästä. Ensimmäinen tehtävä oli ottaa selvää millainen on maajoustilanne hävitettyä alueella. Tilanne oli tämän näköinen: ehjiä rakennuksia 315, korjaukselpoista 190, kotteläinrakennuksia jäljellä ehjiä 192, korjaukselpoista 189. Kunnan rakennuksista oli säilynyt: kunnalliskoti, lastenkoti ja kaksi kansakoulua. Seurakunnan rakennuksia ei ollut jäljellä kunnan kantoin asunto Patamaella, sihenkin oli tullut kirnaaatti keskelellä rakennusta sisään.

Asuinrakennusten ja niidenkin huonon kunnan takia oli keskityttävä palainnustiluja annettaessa vain täysin työkykyisin asukkaihin ja ilman perinpohtajaisia puolestusta taloissa ei voinut ajatella kenne Haartermaan, mutta ennen kaikkea Kiviinemen ja Petäjärven asemansuudulle. Kiviinemi oli jo laivaliikenteen aikana tärkeä liikkekeskus ja sitä oli kehitettymsäsi melkoineen asutusalaajana, kun sinne sijoitettiin myös Suomen puo-lustusvoimia, JP 4 kasarmi oli vait Kiviinemen pohjoispuolella. Sakkolan aseman seutu väliitti taas Suvannon pohjoispuolen tavarajä ja henkilöliikenteen ja sinne keskittyi myös Sakkolan kunnallisen toiminta.

Kunta sai huomattavia tuloja hyvästä metsistään ja Kiviinemen markkinoista, jopa kunnalliskodin maatilakin tuotti joskus voittoa. Kun Kiviinemen kasarmi ja lukkiset kauppalikkeet, jopa vähäistä teollisuuttakin oli, lisääivät äyri-määrää, oli kunnan talous täkkinni pitävä, oli kunnan talous tasapainoista halvasta äyriin himasta huolimatta. Kunnan toimintalo ja lääkärintalo olivat suunnitelmissä, kun talvisotia lopetti kunnan toiminnan.

la maajoutamista. Sitä varten tulivakain heti aussa erikoiset naitstöröymät, jotka tekivät alkusilivuoksen taloussa.

Kuljetukset tapahtuivatratateitte se Velkäjärven asemalle ja sieltä armeijan autoilta perille, silhen saakka, kunnes keväällä 1943 saatiin Hiittolan-Raasuhin rata liikenteelle. Rakennustoiminta alkoi heti kovalla vauhdilla niillä voimilla mitä oli palkalla, sillä asekontoinen miesväki oli muilla saatoilla. Myöhemmin komennettiin rakennustyöväkeä muualta Suomesta. Rakennustoimintaa auttoi osaltaan se, että Sakkolan asemalle ja Luprikallean olivat jääneet isot tukkivarastot, joista Viljo Turkkinen sotilashallinnon edustajana luovutti tukkeja isännille ja sirkkeliashuurti sahaivat raakalautaa tarviseville.

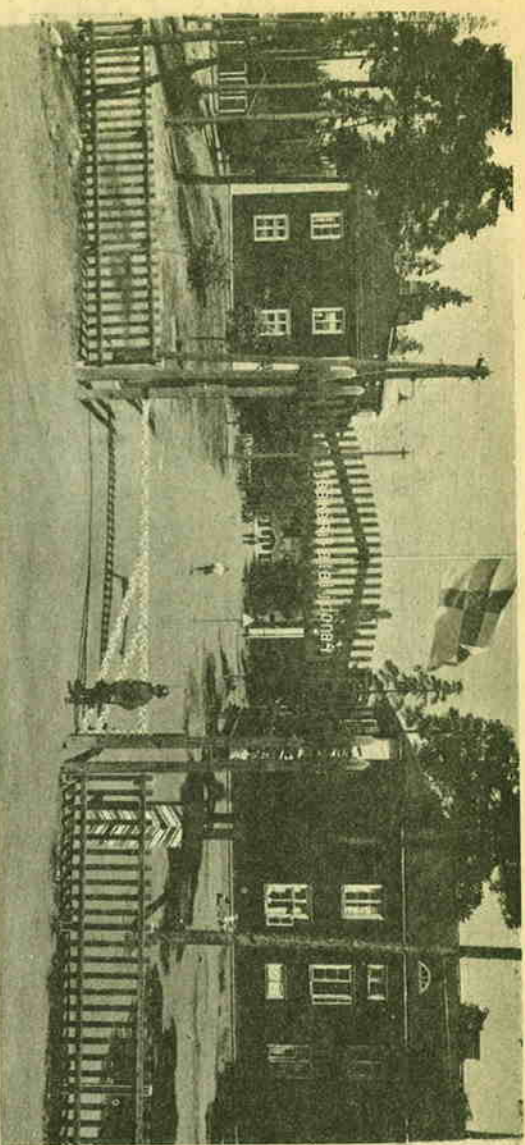
Maatalouspäällikkö luovutti sotilashallinnon hankkimia maatalouuskoneita ja kalunkimia maataloudessa tarvittavia työvälineitä, sotilassalisshovosia ja myöhemmin lehmäitä niitä tarvitseville.

Toiminnan laajennuttua esikunta joulukuulla 1941 siirtyi Haidermaan kansakoululle. Samaan aikaan siirtyi myöskin Sakkolan kunnantoinnisto Toijalasta sinne ja saatiin oma postitoimisto. Keväällä 1942 esikunta siirtyi Sakkolan lastenkotiin. Maatalous- ja rakennustoimisto toimivat J. Naskalin rakennuksessa Sakkolan aseman läheillä.

Seurakuntatyö saatiin alkuun, kun kirkkoherra Joonas Laurila ja kanttori Aaro Lemmetsuori mar-raskuussa 1941 saapivat Sakkolaan. Molemmat maajoutivat katorin virkatuloon Patamaelle, jossa myös kirkkoherranvirasto sai toimipaikan. Kirkkona oli Valistusalo. Seurakunnan suuraaptilan piharakennuksen valmistuttua v. 1943 alussa kirkkoherra virastoineen muutti siithen. Asukkaita oli 30.5. 1942 palannut entisille asuinpaikoilleen 2,977 henkilöä, saman vuoden loppussa oli 3,994 henkeä. Seuraavan vuoden aikana kaikki hakukaat pääsivät tulemaan kotipaikalleen.

Vapausodan aikaan

oli Kiviinemen maantiesilläalla sotilassavartio, joka ei kosken yhi päästänyt ketään ilman sllupalapua. Pitäjän vanhin asukas "Ämmälan Antti" Petäjärveltä oli menossa toiselle puolen kosken, mutta kun ei ollut kirjallista lupaa, niin ei tietysti pääsyt. Antti oli tunnetusti kiltvassa luonnolteen, mutta taipui kunnanhkin esittämään että ei meijä Simo uo muu mittä uhont, jot minä pino jokkuu lupaa olla. Mikään ei kuitenkaan auttanut. Antti oli silloin jo melkein 90-vuotias mutta kirosi ja murisi, jos p-ke ois toine emänles palkat ni koskie mänisittä siin terentelemäst.

J.P. 4:n pääportti Kiviniemen kasarmialueella

KAPT. E.V.P. AARO REPO:

KIVINIEMI — Hämeen J.P:n lapsuus- ja nuoruskoti

Sakkolan Kiviniemi on Karjalann kannaksen kauneinta seutua. Vuokosen muuttuessa Suvannoksi muodostuu Kiviniemen ylevä ja lohi-rikas koski. Kosken ylä oli rakennettu Hiitolan-Raasulin radan komea rautatiesilta ja etelään kulkevan maantien hiikemmesillä, joka riippusilhana oli erikoisuus koko Karjalann kannaksella.

Tuosta luonnon kauniista asutuksesta 6 km länteen, Kiviniemi - Räisälä - Vuoksela - Kätkäsalmi maanteiden risteysmaastossa, tuoksuvan mäntykankaan keskellä pitkä maantielle näkyvään kirkasvesinen, helmen lailla hohtava järvi, "Vemälän-Valkjärvi". Nimensä järvi on saanut siitä, että sijainti oli pähkinäsaaren rauhan rajan Venäjän puolella, eroitukseksi Suomen puoleisesta Valkjärvestä. Valkjärvi ei ole suuren suuri, sen pituus on 1100 m ja leveys 400 m. Glemukseltaan järvi on hyvin lumova, sen harjanteiset hiekarannat ja lähemäisen kirkas vesi antavat sille aivan satumaisen hohheen erittäinkin kuun valossa. Tämä lumova maisema oli saanut oman kasvatt, joukko-osaston, josta nykyinen Hämeen Järkäripataljoona on kehittynyt.

Kun vapausodan päätyttyä oli luotava puolustuslaitos, oli se myös sijoitettava sekä rauhantekojen että maanpuolustusta vastaan. Ensimmäiset Venäjän sotaväen kassarit ja varuskuntapaikat eivät yksistään tydyttäneet tarvetta ja niin oli luotava uusia varuskuntia. Yksi näistä oli Kiviniemen varuskunta ja sen uudet puurakenteiset kassarit Valkjärven rannalla. Suvannon Järkäriyrityksien kolmas pataljoona sai kodikseen nämä kassarit ja Kiviniemen varuskunnan elämä alkoi sykkiä reippaassa jätkien hegen ja veren tahdissa.

Vuosittain Suomen nuorukaisista saapui Kiviniemen varuskuntaan noin tuhat miestä. Kun he junalla saapuivat Kiviniemen asemalle, niin tuo jyrhä nähtävyys, Kiviniemen koski siltoineen, sekä ympäristö ottivat tulijat heti lumoinhinsa. Kun kukin saapumiserän 300-päininen joukko marssi kumpilevää maantietä kassarmille, niin matkanvarren maisemat - Vuoksi ja Suvanto rehevine rantoineen ja tienvarren taloista vilkkaita vilkkaat karjalaisytyöt sekä perillä Valkjärvi ja varuskunta - toi uusia nuoret miehet tervehtelleksi suorittamaan kallehinta ja kunnialkainpaa kansalaisvelvollisuuttaan. Kaikki edellä kerrottu sai auttonaan sen, että heti oltiin kuin kotonaan ja osallistuttin palvelukseen täydellä antamuksella. Mistä sitten johtui se erinomainen

viikitys ja hyvä henki J.P. 4:n riveissä? -Varusmies, joka keisälkana vapautti palvelustunnetta, ensin vilvoitti itsensä Kasarmijärven raitteilla vedellä. Hänen ruokaturhinsa, ilansa ja kaitki vapaa-ajankansa kuluvat raittasasi toveripiirissä Valkjärven hiekarannoilla, vuoroin kristalliveden ja aurinkon luodessa virkistystä ja väriä kehoonsa. Ei ollut kaukana nuoren miehen kalpaama keveysmielään viihdytys. Kasarmialueella oleva pataljoonan ruokasali ja v. 1936 rakennettu valkava tiilirakennelinen ruokala "Messuhallit", piti huolen tästä viihdytyksestä. Noin kaksi kertaa viikossa oli kasarmialueella itämatkai pelkät tanssiset, joihin saapui väkeä etupäässä neltoista, useasta päästä, Sakkola, Rautu, Pyhäjärvi, Vuoksela ja Räisälä olivat voimakkaasti edustettuna. Tällöin oli tyttöjä enemmän kuin tarpeeksi ja monen pojan asevelvollisuus päättyi 30-vuotiseen sotaan.

Varuskunnan upea soitelaskoti, joka sijaitti kasarmialueella, on kokonaan oma lukunsa sekä kanta-henkikokunnan että varusmiehen viihdyttäjänä ja yhdistäjänä. Soitellaskotit räakenit melkein kokonaan vapaaehtoiselle talkootyövoimalle, jossa työssä kanta-henkikokunta perheineen oli tiivistä muurina. Soitellaskodin hoitajat oli varusmiehen "äiti" soitelaskotityön täydellisesti merkityksessä, hänellä ei ollut työaikaturteja,

vaan hän teki pitkiä päiviä. Soitellaskodin juhlaya sali tarjottuineen sekä viihdytyslaitaunukseen tarjosi paljon ja hyvää varusmiehille. Varuskunnan amatöörimäitelijät harjoittelivat ja esittivät näytelmiä. Kenraaliparaati, Kapteeni keittiössä ja monet saman tapaiset näytelmät aiheittaan sopivat hyvin soitelasmientaliteettiin. Soitellaskodin kirjasto monipuolisine kirjoiineen täydensi niitä aukoja ja iltoja, milloin ei ollut muuta ohjelmaa.

Hengellistä työtä ei myöskään varuskunnassa unohdettu. Jumalanpalvelukset, raamatulliset ja laulukuvon harjoitukset muodostivat oman ohjelman. Pastorit ja kanttori olivat melkein aina paikalla, sillä he useinkin suorittivat varusmiespalvelusta.

Kun puhutaan viihdytyksestä, niin ei sovi sivuttaa J.P. 4:n soitellaskota. Soitellaskotan viihdytysohjelmaa ulottui kaahas varuskunnan rajojen ulkopuolelle, puistosoihloista maalekunnallisiin juhlaosoittoiin saakka. Palvelussoitosta haluan erikokoisesti mainita marssisoiton. Soitellaskotan asetuksessa riviston eteen ja kun se viritti ilmoille sävellet, niin jalka nousi kyyvesi ja väsymys oli tihotteesään.

Olen tässä tuont esitin niitä tekiöitä, jotka vaikuttavat siihen, että Sakkolan Kiviniemi oli muodostunut meille rakkaaksi kotisuoduksi ja varuskuntapaikkana parhaimmaksi monin varuskuntapaikkoihin verrattuna.

HÄMEEN JÄRKÄRIPATALJOONAN KOMENTAJAN TERVEHDYS

Ensi syksynä tulee kuluneeksi 50 vuotta siitä, kun itsenäisen Suomen puolustusvoimiin kuuluvaa joukko-osasto sijoitettiin Sakkolan pitäjän Kiviniemeen. Lokakuussa 1922 saapui ndet patkakkunnalle Saon Järkäriyrityksien III pataljoona ollakseen siellä aina talvisotaan saakka. Pataljoonan nimi muuttti 1920-luvun lopussa III/Saon Prikaatiksi sekä 1930-luvulla ensin Vuoksen Järkäripataljoonaksi ja sitten Järkäripataljoona 4:ksi.

Vuosittain astui Kiviniemen varuskuntaan asepalvelustaan suorittamaan noin 1.000 nuorukaista. Heidän koulutuksensa oli varsin tehokasta erinomaisen harjoitus- ja koulutusmaaston ansiosta. Nopeasti syntyi alueelle myös työeläiset koulu- ja taisteluumppumaradat. Yhteistoiminta nuapurijoukko-osastojen kanssa oli tiivistä.

Koketus stiihdesteröön oli myös lähenen. Oltihan tuohon aikaan suojeluskunta- ja lotatitö erittäin arvoistettu. Yhteiset harjoitukset olivat sähndölistit sekä vapaa-ajan harraustuominta vilkasta aina pikakulottien ja poikaosastojen osallistumista myöten.

Yhdyttään pataljoona, sen henkidiösti, niin kantalohenkidiökunta kuin varusmiehekin viihtyi hyvin Kiviniemessä, joka oli erittäin luonnonkaunis paikka. Oltihan siellä mahtava Kiviniemen koski sekä kasarmialueella kirkas Valkjärvi.

Nämä tuhansille sotilaille ja myös stiihhenkidiöille tutut maisemat jouduttiin viime sotaen jät-

E.V. Velko Rannikko, Hämeen Järkäripataljoonan komentaja

keen jättähdän. Kun Karjalannas luovutettiin rauhanehtojen mukaan. Kiviniemessä lähtenyt Järkäripataljoona 4 puolusti uljaasti kotipiirijäänsä ja kulki 86-jollon se päätyi Hämeenlinnaan. Tässä kaupungeissa on paljon pataljoonassa ja sen edeltäjistä palvelleita, jotka muistavat Kiviniemä ja Sakkolaa miekkuutensa, nuoruutensa tai lapsuutensa asuinajana.

Hämeen Järkäripataljoona tunnettiin vuoteen 1957 saakka J.P. 4:nd, jonka kunnakkaita perinteitä se edelleen vauhi. Hämeen Järkäripataljoonan komentajana tervetidin tämä lehden välittelyksellä kaikkia Kiviniemessä pataljoonassa palvelleita ja pataljoonan jäseniä.

Allupseeritton jokavuotisen hiihkosuunnun vottaajat v. 1938. Oikealla Kapt. A. Repo, sotamies A. Kuronen, lta. E. Honkanemi ja luutaantti Mannerheiminrin rikari T. Honkanemi.

LIKENTEESTÄ SAKKOLASSA

Ensimmäiset höyryvoimalla kulkevat laivat tulivat Vuokselle ja Suvannolle 1800-luvun loppupuolella. Nämä alukset olivat pieniä ja lienevätkö kulkuvuoroakaan olleet säännöhsitä. Elämä oli vaativatonta ja ihmiset pysyivät viihdyttämiseen kotinurkillaan. Sanki, Ellida- ja Linu-nimiset laivat alkoivat liikkuu Vuoksella ja Suvannolla.

Olojen kehityksessä ja elintason noustessa alettiin hankkia liikenteeseen parempia ja isompia laivoja. Viipurilainen laivayhtiö toi Vuokselle laivat: Tapio ja Koivisto. Nämä hikkennöivät monia vuosia linjalla Kiviniemi - Antrea-Suvannolla kulti Runo Kiviniemen ja Koukuniemen välillä.

Yhteysdnpito muuttu maailman tulli kesäisin helpoksi ja mukavaksi. Matka Kiviniemestä Antrean kesti noin kuusi tuntia ja laivat kuljivat tämän kaksi kertaa vuoro-

kaudessa edestakaisin. Antreasta voi jatkaa matkaa rautateitse mihin tahansa. Viipuri alkoi tunkeutua kaupantekopaikkana Pietarin edelle hyvien kulkuyhteyksiensä vuoksi.

Vuosisaadan vaiheen ensimmäiset vuosikymmenet olivat valtavaa kehityksen alkaa koko Karjalann kamsen ja Sakkolan elämässä. Ikivanhat puiset maanmuokkausvälineet vaihdettiin uusin rautataisiin ja tehokkaampiin välineisiin. Sorikka-ätrat ja risnaustuivat hellettiin syrjään ja uusi aika teki tulooan tälläkin alalla.

Kaikki nämä uudistukset edellyttivät erilaisten kuljetusten valtavaa kasvua. Vasta alkanut ja alha tehostuva laivaliikenne suoritti nämä kuletuksesi, mitä ei entisillä hevosajoneuvoilla olisi kyetty tekemään. Vuoksella kuljivat ninaajat ja proomut yötä ja päivää Antrean Kiviniemen välillä. Jokainen keää virtaasi suurta määrää erilaisia maatalouskoneita ja työvälineitä Kiviniemeen. Apulanta- ja muut

säkkihinot siirtyivät proomuhen uumemista laiturille vahvojen käsien heittelemänä. Pitkät Hevosjonot kuljettivat niitä pois eri kyliin, kauppaliikkeisiin ja Suvannon laivan edelleen kuljettavaksiksi. Ne tavaramäärät, mitä ei ehditty viemä määräpaikkoihinsa kesän aikana, siirrettiin suuriin rantamaksimineihin talvea odottamaan. Viimakkaasti nouseva elintaso vaikuttasi sen, että kallehaisen ostotavarankäyttö lisääntyi.

Sakkolan ja Vuoksen ympäristön kaappiaat ja hiikemehet alkoivat kadehtia viipurilaisista yhtiöistä, joka hyötyi heidän kuljetuksistaan. He perustivat oman yhtiönsä, ostivat laivat: Vuoksi I, Salmua I ja Suvanto, sekä rupeivat kilpailemaan ensien yhtiön kanssa. Muutamien vuoden kuluttua vanha yhtiö luopui leikistä, lopetti toimintansa, myi laivansa ja kaiken omaisuutensa uudelle yhtiölle. Nyt muutettiin yhtiön konttori ja korjauspaja Kiviniemeen. Muuten jatkui toiminta niemeen. Uuden jatkui toiminta entiseen tapaan.

Kun Hiitolan-Raudun rata valmistui 1917, heikensi se paljon laivaliikennettä, jmat kun kuljivat talveillakin. Lopullisen kuolintskun laivoille antoi linja-autoliikenne, joka ulottui melkein jokaiseen kylään sakkolassakin. Useita kymmeniä linja-autoja ylitti Kiviniemen kosken jokainen päivä. Laivoja ei enää paljon käytetty, ne joutuivat ruostumaan laiturieissaan ja alkoivat siirtyä museotavaraksi.

Rautatieasemia oli Sakkolan alueella kolme: Sakkola, Kiviniemi ja Pelkäjärvi. Matkustajaliikenne lie ollut vähäisempää, mutta erilaisista tavaraa kuljettiin sitäkin enemmän.

Liikokeskuksena Kiviniemi kasvoi ja kehittyi ajan mukana sekä tarjosi palveluksiaan laajalle ympäristöön Sakkolan ulkopuolella-

kin. - I.K.

